

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HJEMSTAVNSSPIL

FRU MERTHE TIL LINDERSVOLD
MAREN HANSDATTER
SKRÆDDEREN OG PRÆSTEN

AF KAREN HELENE HANSEN

HJEMSTAVNSSPIL

HJEMSTAVNSSPIL

**Fru Merthe til Lindersvold
Maren Hansdatter
Skrædderen og præsten**

**af
Karen Helene Hansen**

1987

Hjemstavns spil er udgivet med støtte af

**VELUX FONDEN AF 1981
Tobaksvejen 10, 2860 Søborg**

Trykt i 500 eksemplarer

hos

Arne Stephansen

Banevej 27, Sorø.

Sats: Schoolbook.

FRU MERTHE TIL LINDERSVOLD

Fru Merthe til Lindersvold

Hjemstavnsspil i 8 akter

Personerne:

Rigsmarsk Jørgen Urne, Herre til Alslev
Fru Margrethe Marsvin, hans hustru
Merethe Sofia Urne, deres datter
Rabe von Schildern, tysk oberst
Junker Stig Trolle, Merethes fæstemand
Torben Trolle, hans far
Kristjern Rønnow, Herre til Bækkeskov
Palle Juel, Herre til Totterupholm
Anne Lykke, frue til Krabbesholm
Hovmesteren
Vægteren
Anne Dorthe, kammerjomfru
Ridefogeden
Laurids Rasmussen, sognepræst i Roholte
Hr. Poul, hjælpepræst
Stadsfysikus'en i Vordingborg
Jens Madsen, bonde i Krageborg
Oldermanden
Jens Hansen
Jens Pedersen
Jokum Hansen
Peder Madsen
Søren smed
Hans væver

} Bønder
i Roholte

Desuden adelsfolk og tjenere

Handlingen:

- 1) Merethe Sofia Urnes bryllup på Urnes borg, 1662. - 3 afd.
- 2) På Lindersvold, 2 afd.
- 3) På Lindersvold.
- 4) På Lindersvold, 2 afd.
- 5) På Lindersvold, efter Rabes død.
- 6) Bystævne i Roholte, 1698.
- 7) På Lindersvold.
- 8) På Lindersvold, 1724.

I AKT

Bryllup på Urnes borg

Borgen er gammel. Der hersker stor travlhed overalt, det er lige før og under gæsternes ankomst.

- Urne: (kommer sammen med fru Margrethe):
Man begynder at fornemme festens højtid over den hele borg. I er en dygtig husfrue, kære fru Margrethe, under Eders hænder skal alt nok ordne sig på bedste måde.
- Fru M.: (myndig) Min gode Urne, skulle vi ikke forstå den kunst at byde til bryllup og gøre alt festligt. Det er dog ikke for intet vort 13. barn, der i morgen skal giftes bort. Og de 8 har da været døtre, ved jeg.
- Urne: Vist så (ler) det ved jeg jo da også, men — der er nu alligevel forskel — jo, der er.
- Fru M.: Nu har da også dette bryllup været forberedt de sidste 4 måneder. Har vi ikke slagtet, saltet og røget — stegt, kogt og bagt i stegers og køkken, dag efter dag.
- Urne: Jo-jo. I er — som jeg før sagde — en dygtig husfrue, og det påskønner jeg overmåde.
- Fru M.: Og hele Merethes udstyr er i orden. Væven har klapret i uger og måneder og givet både uldent og linned. Blegepladsen har været fyldt adskillige gange — det har I da nok bemærket?
- Urne: Ganske vist kan jeg ikke holde rede på det antal gange, I har haft lærred på bleg, men jeg tvivler ikke om, at alt jo er, som det skal være.
- Fru M.: Da kan I tro, jeg har ført nøje regnskab med det hele, jo, det bør man gøre. Til kjoler og kåber er medgået: 50 alen silke, 50 alen fløjel, 100 alen damask, 10 alen gyldenstykke, 20 alen hermelin og mår og 15 pund perler. — Også sengeudstyret er vel overtænkt og beregnet. Merethe får til 3 herresenge og 27 dyner til svendesenge, desuden nogle ekstra dyner til sin ægteseng og 1 par lagner af fineste hør at afløse de tykke læderlagner med ved højtiderne.

- Urne: (smilende) Jamen, I har dog ikke, min gode frue, som enkedronningen været nødt til at hverve en skare på 500 skrædere og gjort alenlange bestillinger hos guldsmed og silkekræmmer.
- Fru M.: Vist ikke nej — slet så storslået skulle det heller ikke være. I betænker desuden, at dronningen havde 2 døtre at udstyre på én gang.
- Urne: Det havde hun, men så blev der rigtignok også udskrevet en ekstra skat over det ganske land — her er det dog af vore egne penge, det går.
- Fru M.: Det er det, kære mand, men et brudeudstyr er også et udstyr for livet. Får man som her 10 stadsejoler af damask, fløj og silke, 2 dannekvindekåber og noget tøj til hverdagen, da har man ikke nødvendig at sørge for klæder senere — og der er rimelighed i at tænke, at endog noget vil gå i arv til slægten.
- Urne: Min hjerte hustru, nu kommer jeg også til at minde jer om min andel i beredelsen. Jeg har i alt skrevet og afsendt 98 breve til venner og frænder nær og fjern. I min brevbog gives fuld og omstændelig besked, alt, skriveriet vedrørende.
- Fru M.: (nikker anerkendende) Vist har jeg mange gange været stolt over min lærde husbond, der prenter og læser op af en bog så vel som nogen præst.
- Urne: Sig mig, hvem af gæsterne fattes vi endnu?
- Fru M.: Alle er ankommet på nær de Troller fra Fyn. Efter alt at dømme har vinden ikke været dem gunstig over bæltet.
- Urne: Og de er de vigtigste, da vi må have den trolovelse med Stig hævet, inden Merethe kan vies til Rabe von Schildern.
- Fru M.: Ak ja. Det er næsten sagt det eneste, jeg ikke har kunnet ordne i forvejen. Hvad nu, om Trollerne kræver en del af medgiften alligevel?
- Urne: Det gør de ikke. Trollerne er en velhavende slægt — træder man blot ikke deres ære for nær
- Fru M.: Ære ja — efterhånden er en hævet trolovelse desværre ingen sjældenhed. I vore unge dage kunne sligt ikke tænkes. Derfor har vi også regnet det for en selvfølgelig ting at fæste børnene bort til de bedste adelsfamilier, mens de var små, i alt fald døtrene. Alt er også gået efter aftale og skik med alle de andre — det er blot Merethe —
- Urne: Ja — det er blot Merethe, der voldte knuder og gik hen og

forliebte sig i denne tyske oberst. —

Men, min kære frue, vi er jo ellers glade for partiet. Han er ikke rig — det er sandt, men han er af fin gammel adelig slægt, og vi har jo nok. Blot vi nu med sømmelighed får trolovelsen hævet, synes mig, alt, i skønneste orden.

Fru M.: Ak — var vi blot vel over det.

Hovmest.: (kommer og melder) Nu kom der atter gæster, nådige frue.

Fru M.: Godt — vis dem blot herind.

Hovmest.: (går)

Fru M.: Jeg tror, det vil være klogt at give Trollerne en smuk gave — hvis de nu ikke kræver medgift.

Urne: Det er muligt — så gør vi det. I er altid så betænksom.

Hovmest.: (melder) Hr. Torben Trolle til Trolleborg, hr. Stig Trolle (de kommer — der hilses).

Urne: Velkommen, kære venner og frænder. Hvordan gik rejsen?

Torben T.: Å tak! Vi havde stiv storm fra syd alt i forgårs, så min gode frue bad mig hilse, hun blev hjemme. Hun tåler så dårligt søen.

Fru M.: Det beklager vi ret meget. Jeg havde glædet mig til at få talt ud om dette giftermål. Det blev så ikke til mere frændskab mellem os.

Torben T.: Det gjorde det ikke, Margrethe Marsvin. Alt er jo mere frit nu, end det før har været. Men vi håber, det er gået, som det er bedst — og I skal intet høre derfor fra vor side — vi er enige — ikke sandt, min søn?

Stig Tr.: Jo, det er som min far siger.

Urne: Det skal I ret have tak for, Torben Trolle, og I, unge hr. Stig. Det var, hvad jeg ventede af Eder. — Kom nu og modtag velkomstbægeret (der bydes). Lad os drikke hinanden til som dannemænd — Eders skål!

Torben T.: Jeg takker (de drikker).

Fru M.: Må jeg nu vise Eder værelserne. I skal bo i den søndre fløj. Vær så god. I kan da få rejsestøvet vasket af og få noget at spise. (alle går).

Hovmest.: (kommer og rådfører sig med et alenlangt stykke papir).

Lad se, det var de sidste, vi kan vente.

Nu er da også alle senge fyldt, og her vimler med gæster både ude og inde. Det er kostbart at holde bryllup — meget kostbart! Har ikke hele borgen stået på den anden ende i

flere måneder — men nu er vi også klar til festen i morgen — ja, vi er. (trækker nok et papir frem). Jeg skulle vel tro, der nu er mad nok til hele selskabet, så længe de agter at blive — ja, 8 dage er jo det mindste, man kan tænke sig. — Lad se — der er nu først vor egen beholdning: 10 okser, 16 fede svin, 60 lam, 20 gæs, 80 høns, 60 tdr. mel, 30 tdr. øl, 15 fade vin og 4 skp. salt, og — derefter alt det, gæsterne har medbragt — føringen, Jeg har nøje regnskab med det hele, eftersom det kom til gårde, her er i alt: 44 fedekalve, 2 kvier, 32 rådyr — sendt fra vor nådige konge (gør reverens), 8 hjorte, 128 lam, 28 grise, 70 harer, 164 kalkuner, 48 gæs, 129 duer, 74 høns, 2 vildgæs, 9900 æg, 12 ferske laks, 2 spegelaks, 60 karper, 4760 karudser, 800 pt. vin, 14 tdr. øl, 2 tdr., 1 otting 38 stk. smør — Jeg tror, det slår til, men vi bør jo også levne noget — det hører sig til — og så er det godt, jeg her har opskreven, hvad de høje herskaber er kommet med, ti de bør jo vel have noget med hjem som rejsekost, men helst ikke af samme slags som det, de kom med. Først skal vi også beregne alt, hvad tiggerne ude ved porten fortærer, de har fri bespisning her i disse dage. Fadebursternen optalte i dag deres antal til 56 (han puster), og 300 heste har vi nu opstaldet — det giver — nej, det gør ikke — det tager 900 skp. havre — ak ja. Den liden jomfru må få meget »til givende«, siger ikke det gamle mundheld: Mange gæster — mange gaver! Det siger for resten også: »Haver man ingen mad i huset, da skalst man gøre gilde!« (ler) Noget om snakken er der jo. — Og nu til sengs. Dagen i morgen bliver travl. — (slukker omhyggeligt lysene og går).

(Tæppe)

II afd. Næste dag.

Hele selskabet samles i dejlige dragter, der stråler af guld og ædle stene. Der hilses dybt og høvisk til højre og venstre.

Fru M.: (går ordnende omkring og taler med forskellige — en spillemænd stemmer sin fiol — efterhånden ordnes man i 2 rækker, der går i kile bagud — man afventer brudens komme).

Hovmest.: (slår dørene op og melder) Velbårne hr. Jørgen Urne med den unge brud (de kommer op i midten, alle bøjer sig hilsende, musikken falder ind straks).

(Merethe er overdådigt pyntet efter tidens skik, hun følges af 2 adelsdamer — bruderederne).

- Urne: (slår ud med hånden) Dannemænd og dannekvinder. Vi har bedt Eder hertil ved vor kære datters bryllup, for at I skulle dele vor glæde og forhøje festen. Vi takker for, at så mange er kommet, og vi vil nu gå til selve den højtidelige handling på denne de unges æresdag. Imidlertid er her sket det, at den fæstemand, vor kære datter drak fæstensøl med i fjor, i dag ikke er brudgommen. Den ædle Stig Trolle fra Fyn, med hvem Merethe har været trolovet siden sin dåbsdag, har givet afkald på Merethe og hendes medgift — efter vort ønske. — Vil I bekræfte dette, Stig Trolle?
- Stig Tr.: Det forholder sig ganske, som velbyrdige hr. Jørgen Urne siger. I 17 år har jomfru Merethe været min fæstemø, men for ½ år siden kom ridende brud med brev herfra og lod spørge, om vi ville give hende vort ord igen.
- Urne: Ja, og med budet tilbage kom de ædle Trollers brev og hilsen, at det skulle blive, som vi ønskede.
- Torben T.:(træder frem — rømmer sig) Ja — se — efter familierådslagningen mente vi det bedst sådan, da vi regnede med, at det heller ikke for vor kære søns vedkommende kunne betale sig at få en brud, der hellere var ham kvit.
- Urne: Og det takker vi Eder for. Imidlertid er de unge i fjor i kirken højtideligt blevet trolovet, og sligt skal retteligen løses igen. Vi vil derfor i alle I gode dannemænds og dannekvinders forsamling efter kongelig Majestæts forordning — Majestæten leve længe — (alle bøjer sig ærbødigt) med hvis tilladelse dette sker — ophæve trolovelsen. Træd nærmere, begge to. (de kommer, Urne tager dem ved hver en hånd, fru Margrethe træder til med et hvidt klæde — giver det til Urne).
- Urne: Her er da — som symbol — det bånd, der binder Eder til hinanden. Vil I tage fat i det? (de gør det — Urne går midt bag dem, drager sit sværd) Eftersom velbyrdige junker Stig Trolle og jomfru Merethe Sofia Urne i fjor blev givet til hinanden i den hellige Tree-nigheds navn, har de været at betragte som fæstefolk for Gud og mennesker til denne dag. Dette bånd ønskes løst, og jeg har allerhøjeste kongelige tilladelse til at hugge samme over med dette mit gode sværd (han hugger til — begge de unge falder på knæ og lader stumperne af klædet falde).
- Stig Tr.: Jeg takker Eder, hr. Jørgen Urne (har rejst sig, hjælper Merethe op).
- Merethe: (slår armene om sin fars hals) I have tak, hjerte fader, nu og

altid.

Urne: (bevæget) Vi håber, det bliver til lykke for dig, barn.

Fru M.: Jeg gruer dog ved at betænke det gamle ord: »Gak ikke ud af dine forældres råd, du unge,« thi dette er såvist ikke efter råd fra far og mor.

Merethe: Jeg ved det, kære mor — men I have dog mangfoldig tak, at I gjorde alt dette for mig.

Fru M.: Ak ja! Ungdommen kender ikke sit eget gavn!

Urne: (synlig lettet) Og nu, kære venner og frænder, efter dette højtidsfulde forspil vil vi gå til det næste. Højadelig oberst, Rabe von Schildern fra Oldenburg har — med sine kære forældres råd, villie og samtykke — ladet bede om vor datter, og hun er — ligeledes efter slægt og venners råd, blevet ham tilstået. Hovmester, hent obersten! (han går — alle venter tavse).

Rabe (kommer, bukker galant og dybt for selskabet).

Urne: Dette er da vor høje svigersøn, oberst Rabe von Schildern — og dette gode danske mænd og kvinder af adel (man hilser).

Rabe: (med tysk accept) Jeg takker Eder meget, velbyrdige hr. Jørgen Urne og hilser med glæde det samlede selskab.

Urne: Og nu, ædle hr. oberst, efter den frivillige stuearrest, må jeg føre Eder til min yngste datter, Eders brud.

Rabe: Jeg takker Eder endnu mere — derefter har mit hjerte længtes. (bøjer knæ for Merethe) Jeg hilser Eder, min hjertensal- lerkæreste jomfru, blomsten blandt danske adelsdamer!

Merethe: (undselig) Jeg hilser også Eder, ædle oberst (rækker ham hånd — rejser ham op).

Urne: Så vil vi da begive os til slotskirken, hvor hr. Søren venter os, at vi kan få trolovet og viet dette unge par — håbende på glæde og lykke, rigdom og anseelse for dem i mange år. (selskabet ordner sig og går langsomt og højtideligt til kirken — musik —

(Tæppe)

3die afd. Senere på aftenen

Når tæppet går, er salen fyldt af den glade skare, det er efter måltidet, dansen er i fuld gang, man danser menuet, idet tæppet går.

Urne: Ja, lad os nu danse ret af hjertens lyst og være glade — det er snart silde.

Fru M.: Det er på tide, at brudeparret udveksler gaver.

Urne: Rigtigt, min hjerte hustru, det bør vi også huske (kalder) Merethe og Rabe von Schildern — det er tiden til at give gaver (brudeparret går i forgrunden).

Rabe: (galant) Modtag en liden beskeden gave af Eders brudgom, min hjertenskære — und mig den glæde at hænge den om Eders hals (gør det).

Merethe: Jeg takker meget og beder Eder til gengæld modtage brudeskjorten. På den har jeg syet i mange år og ønsket held og lykke over den, der engang skulle bære den.
(Alle gæsterne kommer nu med deres gaver, hovmesteren træder frem med et papir i hånden).

Urne: Ja, hovmester, oplæs han nu først de gaver, der er blevet de unge tilskrevet, eftersom giverne ikke er her ved festen.

Hovmest.: Lad se — jo, her står for det første:
Løfte på 12 rigsdaler og 2 stude fra velbyrdige hr. Christoffer gris — han lader hilse brud og brudgom (de nejer, bukker), forældrene (de bøjer sig), den øvrige slægt (do.) og det hele selskab (alle — do.)

Urne: Tak - tak — videre.

Hovmest.: For det andet: Løfte på 6 dyner, 1 par lagner og 4 rosenbller fra brudens nære slægtning, velbyrdige frue, Elsebeth Krabbe. Hun beder hilse brud - o.s.v.

Urne: Tak igen — og videre.

Hovmest.: For det tredje: Løfte på en stud, 1 sølvbæger og 10 rosenbller fra ædle hr. Ejler Rosenkrantz til Rosenholm. Han beder hilse brud - o.s.v.

Urne: Tak, hovmester — er der flere?

Hovmest.: (nikker kun) For det fjerde: Løfte om en dobbelt halskæde af forgyldt sølv, vægt 15 lod, samt 2 guldrosen og 1 ring fra fru Sidsel Kaas til Egeskov. Hun beder hilse brud - o.s.v.
For det femte (leder) nej, der var kun fire, jeg har oplæst alt (bukker)

Urne: Godt hovmester, det var da også en hel del.

Torben T.:(træder frem) Hm ja, så vil jeg da gerne meddele, at min gode hustru og jeg har tænkt at give: 1 sølvbælte — bredt og vægtigt — 60 lod, 2 forgyldte spænder og 100 guldpenge.

Hovmest.:(noterer travl og gentager) 1 sølvbælte — bredt o.s.v.

Anne Lykke: Og jeg skænker den kære brud: 1 guldhalsbånd, 25 led — arvestykke, 1 guldrose og 10 rosennobler.

Hovmest.:(gentager og skriver) 1 guldhalsbånd, 25 led — arvestykke, 1 guldrose og 10 rosennobler — fra Anne Lykke til Krabesholm.

(de unge samles ganske stilfærdigt og træder dansen igen, og i forgrunden fortsætter giverne deres løfter, ind imellem musikken høres spredt: 1 stud — Espe Bille 1 armring, Palle Daaes enke 15 rigsdaler — fru Birgitte Galt 50 guldpenge — Kristen Rud ... o.s.v.).

Urne: (klapper i hænderne) Og nu, kære venner og frænder, takker vi hver og en for gave og skænk og beder Eder derefter stille op til den sidste dans. (der danses sirligt og smukt)

Urne: Det er nu i den sidste klokke time, og vi vil belave os på at lyse til senge, først vore brudefolk, derefter alle vore kære gæster.

Torben T.:(træder frem) Vi takker skyldigst for i dag!

Alle: (gentager — under dybe komplimenter)

Urne: Eder selv det samme (råber) Hovmester, har du kærterne klar? — Og så god rolig nat og god slummer til hver især.

(Der svares god nat, og selskabet går med kærtedrenge og brudeparret i spidsen).

Hovmest.:(slukker alle lys, salen er tom et øjeblik, månen skinner ind ad et vindue).

(Et lidet efterspil på bryllupsaftenen)

Stig Tr.: (kommer) Endelig kom jeg fra selskabet — om nu blot jomfru Hilleborg tør vove at komme, som jeg bad hende under dansen (går til vinduet).

Hilleborg: (forsigtig trippende)

Stig Tr.: (går hende i møde — tager begge hendes hænder, som hun dog hastigt trækker til sig igen). Hjerte jomfru, I have tak, at I kom.

Hilleborg: Hys — Stig Trolle — tal sagte, tænk om nogen så mig her — så silde og kun i Eders selskab.

Stig Tr.: Hjertenskære jomfru, jeg måtte tale med Eder, jeg må sige Eder, hvor kær I er for mig. Ved bryllupsfesten forleden år på Rosenholm måtte jeg tie, da jeg var bundet til Merethe. Men nu er jeg fri! Aldrig har jeg modtaget et bud med større glæde, end da min far fortalte mig, at Merethe havde fæstet sin hu til en anden og begærede sin frihed,

Hilleborg: Jamen, er sligt ikke ganske usømmeligt?

Stig Tr.: Før har det været regnet så, det ved jeg, men når nu Merethe kun kunne blive lykkelig med sin oberst, så var det da ret at give hende fri.

Hilleborg: Min moder siger, sådant ikke kunne ske i hendes ungdom.

Stig Tr.: Heldigvis, at det nu kan lade sig gøre, men — hys — der kommer nogen.

Hilleborg: Ak — jeg uheldige — hvad skal jeg nu gribe til?

Stig Tr.: (slår sin kappe ud og stiller sig i skyggen). Her — jomfru Hilleborg, lad mig skjule Eder!

Hilleborg: Om jeg blot turde.

Stig Tr.: I tør! I tør slet ikke lade være (trækker hende til sig).

Vægter: (kommer med sin lygte, lyser på Stig, der drejer sig lidt). Ej se, står ikke den unge hr. Stig så ene her. I er måske endnu ikke træt efter den lange dag?

Stig Tr.: Nej, brave gamle vægter. Jeg følte, jeg kunne ikke sove, men fik lyst til at stå her og nyde den storslåede udsigt over Sjællands land.

Vægter: Sjællands land! Nå ja! den stump, som ses fra vore vindever.

Stig Tr.: I aften forekommer mig alt at være så smukt — se blot månens lys over det hele, det er som to kærlige øjnes milde skin!

Vægter: Kærlige øjnes milde skin (afsides) Han er forliebt! Ja, ja, junker Stig. — Timeglasset er ved at rinde ud, klokken er nær de 12, så jeg må runden om det store tårn inden midnatsvisen. God rolig nat (går).

Stig Tr.: God nat, gamle vægter. Ser I, jomfru Hilleborg, det gik dog ganske godt — og nu må I tillade mig på ærlig riddervis at bøje mit knæ og spørge Eder, om I har mig kær og vil have mig til Eders husbond?

Hilleborg: (stadig urolig) Nej, I må ikke knæle, rejs Eder og gå i morgen til min fader og spørg ham.

Stig Tr.: Ja, kære jomfru — det vil jeg, men I kan dog nok selv give mig et svar?

Hilleborg: Nej, nej, hr. Stig, jeg er så angst for min faders vrede, alt for længe har jeg tøvet — I går til ham i morgen?
— God nat (rækker ham hånden).

Stig Tr.: Lad mig dog kysse — Eders hånd, inden I går fra mig.

Hilleborg: Å nej, jeg tør ikke bie længere (løber ud).

Stig Tr.: (står og ser efter hende — sukker) Jeg vil blive her i månelystet et øjeblik, snart må den gamle vægter synge midnatsvisen.

— Stilhed Tårnuret falder i slag — 12 rungende.

Vægter: (synger)

Det var ved midnatstide,
vor frelser han blev født
til trøst al verden vide
som ellers var forødt.
Vor klok' er slagen tolv,
med tunge og mund
af hjertens grund
befal dig Gud i vold.

(Tæppe)

(slut på første akt)

II AKT

På Lindersvold

*En stue med tunge møbler, på væggen billeder af adelsdamer og -her-
rer. Den nådige herre og frue kommer nygifte og nyankomne).*

Fru M.: (livlig og glad) Så nåede vi — omsider — rejsens mål, det skønne Lindersvold.

Rabe: Mener I dog, rejsen hertil var så streng, mit hjerte? For en soldat var den for intet at regne andet end en lysttur!

Fru M.: Min kære husbond. I red også en dejlig hest, mens jeg sad og skumplede i den umagelige karm og ret fornå alle vejens huller.

Rabe: I burde taget Eders ridehest, min kære, da var I sluppet lige så let som jeg.

Fru M.: Å — I ved jo vel, at min fru moder forbød mig det. Når hendes datter nu kom til gårde som husfrue, burde hun komme med anstand.

Rabe: (leende) Ja, dersom jeg forstår den anstand!
Jeg havde meget hellere set Eder på den grå skimmel ved min side. Har for resten nogen fortalt Eder, at det klæder Eder aldeles fortryllende at ride?
(går galant hen og tager hendes hænder).

Fru M.: (smigret) I spørger, min herre. I har sikkert set mangan jomfru, som sad langt finere til hest.

Rabe: Nej — på min ære. Mangan har jeg set — det tilstår jeg, der red en hest lige så vel, men ingen — det sværger jeg — som det klædte så fortryllende. — Stolten Merethe Sofia Urne, I har en rejsning som en dronning må misunde Eder.

Fru M.: I spørger nu atter. Har jeg rejsning, som I siger, så skyldes det vel, at jeg er runden af god dansk adel, og kan se tilbage på en anselig række ærværdige aner (tæller på fingre). Der er de Urner, Marsviner, Krabber, Galter, Skeeler ...

Rabe: Stop, min kære, hvad nytter det, I begynder med Eders otte eller ti — jeg kan opregne seksten adelige slægter, jeg er knyttet til, I kommer dog til kort.

- Fru M.: Ja, ja, lad os da standse og være glade for hver sine. Godt, at vi har dem. Ellers var jeg aldrig blevet Eders husfrue på Lindersvold.
- Rabe: Sig mig, hjerte Merethe, om nu Eders velbyrdige forældre ikke havde givet deres samtykke, hvad havde I da gjort?
- Fru M.: Ja — hvad havde jeg gjort. Hvad gør de unge jomfruer i Oldenburg, hvis sligt sker?
- Rabe: Lad mig se! Hvad gør de? Nogle græder deres smukke øjne røde, spiser ej — sover ikke — sygner hen — dør!
- Fru M.: Nej, sådan havde jeg ganske sikkert ikke gjort. (skælmsk) Det passer ikke til min rejsning. (det banker)
- Anne Dorte (kommer, bærende en bakke).
- Fru M.: Hvad har hun der, Anne Dorte?
- Anne D.: Et glas mjød til velkomst, nådige frue. Jeg tænkte, herskab- et trængte til en liden forfriskning.
- Fru M.: Vel betænkt, Anne Dorte. Hvor hjemligt for mig at have hende gående her. Det var en god tanke af min fru moder at sende hende i forvejen.
- Anne D.: Ja, den gamle nådigfrue ved nok, hvad hun gør.
- Fru M.: Det ved hun (tager imod nøgleknippet). Men lad mig blot se, at jeg kan bære mine nøgler med lige så stor værdighed og dygtighed som min strenge fru moder.
- Rabe (binder nøglerne ved hendes bælte)
- Anne D.: Det kommer vist ikke til at mangle. Den unge nådige frue slægter sin fru moder på i mange ting.
- Fru M.: Jeg ved det. Og det er vist godt sådan. (A.D. går)
- Fru M.: (nejer) Men kom nu, min ægteherre og husbond og lad os tømme et glas mjød efter rejsen. Det første, vi drikker i vort nye hjem. Eders skål!
- Rabe: Og Eders, min nydelige husfrue, vel mødt her for os begge.
- Fru M.: Ja, vel mødt og mange gode, glade år (de drikker). Kom, nu må vi ud at se på herlighederne. (de går)
- (Tæppe)

II afd. Nogle timer senere

- Herskabet sidder i stuen -

Fru M.: (kalder) Anne Dorte!

Anne D.: (kommer) Ja.

Fru M.: Er ridefogeden tilsagt?

Anne D.: Ja, han står alt her udenfor og venter på tilladelse til at hilse på herskabet.

Fru M.: Godt. Lad ham komme. (Anne D. går)

Ridefog.: (kommer, bukker kejtet) Jeg hilser mit høje herskab — den nådige herre og den nådige frue. (de nikker nådigt)

Rabe: Tal I med ham, hjerte Merethe, han forstår langt bedre Eder, jeg sidder blot hele tiden og får lyst at eksersere, for sikken jammerlig soldat, han ville være.

Fru M.: (nikker) Den nådige herre har sendt bud efter ham for at få nogen underretning om godset. Kan han fortælle lidt om det?

Ridef.: Ak, nådige frue. Det ser kun ringe ud. Siden svensken huserede her for tvende år siden, er alt i sørgelig forfatning både på hovmarken og hos de arme bønder. Fjenden tog alt, på nær deres sølle liv. De kan hverken betale tiende eller landgilde med nogen rimelighed.

Fru M.: Alt det må vi se at få sat skik på igen. Bonden er dog et slags menneske, siger gerne min fader, selv om han naturligvis ikke kan sammenlignes med folk af adel. Han er født til at trælde og tåler ej friheden godt. Man har vel også her på godset de forskellige ting at muntre ham lidt med?

Ridef.: Muntre? Nå-å ... den nådige frue mener træhesten og tomelskruerne og sådant pilleri — jo, det mangler der ikke på — og det bliver da brugt ved lejlighed.

Fru M.: Godt. Sig mig, findes her en kirkefløj. Mig synes ingen at se, da vi ankom?

Ridef.: Nej, nådige frue, det ejer vi ikke, en kirke, nej!

Fru M.: Hverken kirke eller præst. Hvor må da herskabet drage hen at læse sin messe?

Ridef.: Ja, det er ikke så langt. Det nådige herskab skal blot lige over til Roholte. Om nådigfruen vil gå til vindvet, kan vi se derover (peger) se, det er Roholte kirke, der ligger lige over engene — det er ikke så langt.

Fru M.: (kigger interesseret) Meget vel. Men gå han nu og se til, at herskabets rideheste holder klar i eftermiddag, at vi med egne øjne kan se tilstanden på vort gods. Han kan holde sig parat at følge med som vejviser.

Ridef.: (bukker) Javel, nådige frue (går — forbi Rabe)

Rabe: (råber) Ret sig!!

Ridef.: (forskrækket) Hva!!

Rabe: Jeg siger: Ret sig!!

Ridef.: (retter sig lidt op) Javel, nådige herre. Jeg har da været tvende år udi malicen.

Rabe: (kommanderer) March!!

Ridef.: Jo (skynder sig ud)

Slut på 2den akt — (tæppe)

III AKT

Nogle år senere

- Fru Margrethe: (kommer — senere Anne Dorte)
Har hun ikke set noget til den nådige herre i dag, Anne Dorte?
- Anne D.: Jo. Nådigherren red i morges til Bækkeskov, og det sker, han bliver der hele dagen og det meste af natten med.
- Fru M.: Hm! Trist med de ture. Så sker det vel også, at de andre herremænd er her?
- Anne D.: Ja — den nådige frue kan tro, det går lystigt til, når nådigherren har gæster.
- Fru M.: Jeg tvivler ikke på det. Det går nok bedre end med at passe gård og gods.
- Anne D.: Hvordan står det til med den lille junker i dag?
- Fru M.: Meget slet. Der er ikke håb om liv for ham heller. Min stakels Merethe. At miste et enkelt barn kan gå — det prøver de fleste. Men sådan, det ene efter det andet, det er svært — grumme svært. Mener hun, at han snart kan være her, stadsfysikus'en?
- Anne D.: Jeg vil tro det. Det var dog tidligt på dagen i går, vognen gik mod Vordingborg efter ham.
- Fru M.: Ak ja — og hjælper det så noget? Det er, ligesom de børn her ganske mangler levkraften. På dem hjælper hverken doktor eller medikamenter.
- Anne D.: Det samme sagde min kære nådige frue i fjor, da en anden af de dejlige små lå her og gispede og stredes med døden. Derfor sendte vi bud efter den kloge kone fra Tjørnehoved, for, om hun bedre kunne holde liv i ham.
- Fru M.: Det har altså heller ikke hjulpet, kan jeg forstå. Sært nok, da dog tit de kloge koner har heldet med sig, hvor doktorens råd glipper. Hvori bestod konens forsøg på helbredelse i fjor?
- Anne D.: Først læste hun kraftigt og længe over ham og lagde forskelligt af stål i hans vugge, hun mente, det var ondskaben, der var ude efter ham, da han endnu ikke var kristnet i dåben.

Fru M.: Meget muligt.

Anne D.: Det hjalp imidlertid altsammen slet intet, allerede ved attenstid den første dag døde den lille syge, og min nådige frue sad igen med sin bitre sorg.

(Man hører barnegråd fra værelset ved siden af)

Fru (kommer — oprevet)

Merthe: Hjerte moder, hvad skal det blive til? Han græder og vil ikke vide af mad.

Ind imellem bliver han ganske slap og med de dejlige små øjne lukket fast til.

Fru Margr: (fattet) Stille, min datter. Her nytter ingen klager. Vi må håbe, den gode doktor er her ret snart.

F.Merthe: Å — han kommer for silde, som til de andre børn, jeg fornemmer det — ham her skal også dø.

Fr.Margr: (strengt) Merethe — fat dig nu, barn, og lad os gøre, hvad der står i vor magt. Hjælp mig vuggen herind. Her står vi bedre, når doktoren skal se på ham.

(Fru Merethe er sunket ned på en stol og sidder, som hun intet hører)

Fr.Margr: Kom hun så, Anne Dorte, og tag ved vuggen.

Anne D.: Ja, nådige frue (de bærer vuggen ind)

Fr.Margr: Vi vil gå, Anne Dorte, og tage mod doktoren, hører jeg ej fejl, er vognen på vej op ad alleen. (de går)

Fru (rejser sig og går til vuggen)

Merethe: Ak, nu sover han igen, mit lille hjertebarn, min egen lille søn. (urolig) Men — det er ingen sundhedssøvn — sveden springer frem på hans lille pande, og han trækker vejret tungt. Å — min lille — min glæde — du må ikke dø fra mig — du skal blive hos din mor (går på knæ) Gud i himlen — jeg vil ikke af med ham — du har taget alle de andre — å, lad mig beholde denne ene — bare ham — bare ham (ligger og skubber vuggen blidt frem og tilbage — da høres stemmer. Doktoren, fru Margrethe og Anne Dorte kommer).

Fr.Margr: (præsenterer) Det er min datter, den lille junkers mor (kalder) Merethe, her er vi med doktoren.

Doktoren: (bukker, taler snøvlende) Nådige frue, mig en glæde at hilse på Eder. Når jeg før har været, har fruene ikke været at få i tale, så ...

F.Merthe: (heftig) Nej, for da var mine børn døde, hvad skulle jeg så tale med Eder om. Men nu — han lever dog endnu. (bønlige)

Kan I redde ham, doktor, tror I? Får jeg lov at beholde ham?

Doktoren: Rolig, kære nådige frue, det skal nok gå altsammen (brov-
tende) Jeg er feltskærer — har deltaget i adskillige krige —
har savet arme og ben af — lad blot mig komme til.

Fr.Margr: (ser misbilligende på ham) Hjerte datter — du får lade mig
ene med doktoren. Vi skal gøre alt, hvad der kan gøres for
din lille dreng, og du er ikke vel. (får hende ind i den anden
stue)

Doktoren: (har af vadsækken fremdraget en hel del uhyrligheder af
instrumenter — smøger ærmerne op og siger til Anne Dorte)
Kanst den lille jomfru skaffe noget vand og et fad (Anne D.
går)

Fr.Margr: (går til doktoren, ser fast på ham) Hr. stadsfysikus. Vil I nu
sige mig rent ud: Er her noget at gøre? Mig tykkes, alt ser ud
til, han også denne gang er kommen for silde.

Doktoren: Lad se. Jeg har jo dårligt observeret den lille junker endnu
(går til vuggen) hm ja — sløj — slap — men dog, jo — en
åreladning skal nok hjælpe.

Fr.Margr: Skal der dog tappes blod af det lille blege væsen der?

Doktoren: Desværre nødvendigt, nådige frue. Det eneste sikre middel
mod sygen. Det onde blod skal ud — væk!! (Anne Dorte
kommer med fad og kande)

Doktoren: Om nu blot den nådige frue og den små jomfru vil være mig
behjælpelig, da er det snart overstået. Vi stabler et par pu-
der under den lille og tager fat (han årelader drengen).
Se så — nu skal han snart være frisk som en fisk i havets
bølger (pakker sine grejer sammen, mens de lægger drengen
til rette). Og så vil jeg byde den nådige frue farvel.

Fr.Margr: Doktoren kan gå med Anne Dorte og få noget at spise, in-
den han kører igen.

Doktoren: (varmt) Jeg takker særdeles — det skal gøre godt efter den
lange køretur. (de går)

Fr.Margr: (pusler om barnet, sætter sig og vugger og nynner — pludse-
lig farer hun urolig op, bøjer sig dybt over drengen — lytter)
Du gode Gud — han dør — det var hans sidste suk, om jeg ej
tager storligen fejl (løber til døren, råber) Fysikus — doktor
— kom — skynd Eder —

Doktor: (kommer med mad i munden) Hvad fejler Eder, nådigfrue?
Hvi skriger I så?

Fr.Margr: Drengen — junkeren — han dør!!

Doktoren: Dør han? Skulle jeg tro, han dør, efter min åreladning (ser i vuggen) ja, det ser ud til det!

F.Merthe: (er kommet, står lidt, farer så til vuggen) Mor — min dreng — død alligevel (kaster sig ned ved vuggen i sin fortvivlelse)

Fr.Margr: Mit barn — lille Merethe — så-så!!

(Tæppe)

(Slut på 3.akt).

IV AKT

Rabe von Schildern og to andre herremænd sidder og drikker – de er i højt humør – det er hen på morgenstunden.

Rabe: Eders skål — ædle dannemænd! Det var den krigshistorie, vi kom fra. Hvad var det nu, jeg berettede for Eder?

Rønnow: Det var om vor højsalige konge, Frederik d. 3die, der sagde: »Jeg vil dø i min rede!«

Rabe: Rigtig — rigtig — Jeg vil dø i min rede, sagde kongen, men se, det fik han jo slet ikke lov til, formedelst vi var så mange tapre soldater til at forsvare ham og Eder alle mod svenskekongen, den overmodige Carl Gustav (ler). Har I forresten hørt, hvad samme Carl Gustav sagde til sin general Stenbock, da han tabte slaget ved Nyborg?

Juel: Det mindes jeg ikke!

Rabe: Jo, se kongen sidder i sit telt, og Stenbock kommer og melder, at slaget er tabt, og hæren splittet — da råber kongen til ham: »Har fanden taget fårene, kunne han gerne taget bukken med!« (ler igen) Jo, han var en rigtig krigskar, den svenskekonge.

Rønnow: Jamen han døde dog kort efter. Man sagde, det var af sorg over, at han ikke blev herre i Danmark den gang.

Rabe: Meget muligt. — Men der var dog liv dengang — det var noget andet end at sidde her og kede sig til døde på et fattigt sted, hvor bønderne er som krybende hunde, og der intet sker.

Juel: Da tykkes det mig, der engang imellem sker noget, også ad vor kant til: Er ikke Chr. d. 4des datter nyligen lukket ud af det blå tårn og dragen forbi på sin vej til Maribo? Vi og alt vort stod ved vejen og hilsede hende — men ak! hvor tiden havde faret hårdt frem imod hende. (begejstret) Hun var den skønneste jomfru, da jeg var ved hove, men nu — tyk og gammel!!

Rabe: (leende) Ja, hvordan tror I, at I havde set ud, om I havde siddet 22 år i det blå tårn? Hvordan er det også at handle med en smuk prinsesse — at spærre hende inde i et tårn!! Nå, men vi vil være lystige og ikke tænke på sligt — drik, mine høje gæster og lad os få en munter vise (de synger og drikker)

- Rabe: (råber) Anne Dorte — mere vin!!
- Anne D.: (kommer med en fyldt kande, hun står lidt og ser på sel-skabet — ryster på hovedet — går)
(Herrerne skåler og drikker — til sidst bliver Rabe døsigt — lægger sig hen over bordet og falder i søvn).
- Rønnow: (gaber højlydt) Det er vist på tiden at vende hjem — det er højlys dag (går til vindvet og ser ud) jo — solen står alt på himlen (gnider øjnene og kigger igen) Hej se — kommer ikke der den nådige frue — så går jeg fluks.
- Juel: (urolig) Jeg ser ingen skellig grund til at gå, fordi den nådige frue kommer, men — det forekommer mig at være tiden nu, da vi går (han vælter glas og stole, da han rejser sig, og begge vakler mod døren — den går, der står fru Merethe, stiv og fornem. De hilser så høvisk, de formår).
- Fru M.: (går ind, overser det hele, går til Rabe, kalder)
- Rabe: (vågner langsomt op) Er I der, mit hjerte? (gaber) Hvorfra kommer I så silde?
- Fru M.: Silde! Jeg har været til morgenmesse i Roholte kirke.
- Rabe: Se, se. Talte han vel, den gamle hr. Peder?
- Fru M.: Det gik an. Med ham kan jeg nok komme overens. Men hjælpepræsten, hr. Poul, kniber det med. Han gør alt for at drille og ærgre mig. (har lagt overtøjet) Nå, men her har nok været gæster?
- Rabe: Et par gode venner, ja. De kom for at hilse på mig.
- Fru M.: Hilse (bittert) Ja, det ser ud til det — de kom i går aftes.
- Rabe: (truende) Skal hun kritisere sin herre og husbond?
- Fru M.: Nej, det skulle jeg vel ikke, men hvad skal dette blive til? Aldrig en gang tager I Eder af gård og gods, men lader alt gå, som det kan bedst.
- Rabe: (hånligt) Å — det går vist meget godt, siden den nådige frue har taget hånd i hanke med alting.
- Fru M.: Hvorfor har hun gjort det? Mon ikke, fordi alt ellers gik rent til i nød og elende? Der skal stærk hånd til at styre stor ejendom, og så særlig nu, da alt var øde og fattigt.
- Rabe: Det klæder hende også at gå alt efter — ude og inde — som havde hun ingen ægteherre. —
- Fru M.: (opgivet) Når nu den ægteherre intet vil, men blot driver tiden hen og drikker med sine ligesindede.

- Rabe: Drikker — bah! Jeg drikker ikke mere end andre adelsfolk.
- Fru M.: Måske ikke — men så drikker også de for meget.
- Rabe: (mister i sin drukkenskab al besindelse) Hvad vover hun? Est hun galen? At modsige mig i mit eget hus! Hvad morskab er vel her på Lindersvold? — intet! — intet, siger jeg — én stor kedsommelighed og jammerlighed for en soldat med lyst og mod på livet — ! Og ens egen frue tænker kun på jord, landgilde og rådne bønder!! — havde hun så endda passet sit og givet sin mand en flok raske sønner, man kunne eksersere lidt med — men hvad har hun givet? — En række døde børn!! kun et usselt pigebarn, som ædle Margrethe Marsvin må opfostre, formedelst moderen ikke kunne selv eller ikke turde af skræk for, at hun skulle dø som de andre (ler) — og så vil hun kritisere mig — mig — en soldat af den stortyske adel, en oberst, hvem danskerkongen har udmærket særdeles på grund af tapperhed —! Hvad er hun ved siden af mig?? (han standser og bliver stående ved siden af hende og er først nu klar over, hvor nær hun tager sig hans ord, der er regnet ned over hende som piskeslag. — Han fortryder — godmodig som han er, trods sin brovtenhed — falder på knæ — slynger sine arme om hende).
- Rabe: Merethe — kleine Merethe — I agte ikke på mine onde ord — jeg er drukken — det er det hele — jeg ved ikke af mig selv — I tilgiver mig — hjertensallerkæreste —
- Fru M.: (vågner ligesom op) Ja — jeg tilgiver Eder — som så ofte før.
- Rabe: Merethe ... det skal fluks bedres nu — det sværger jeg — I skal ingen skellig grund få til Eders klager oftere — jeg vil selv tage vare på alt herefter.
- Fru M.: (træt) Det er godt, min kære husbond.
- Rabe: (indtrængende) Merethe — sig, I ikke er vred mere, at I har forglemt de ækle ting, jeg har sagt.
- Fru M.: Ja — det er glemt.
- Rabe: Helt — ganske?
- Fru M.: Ganske.
- Rabe: (trøstet — falder ligesom hen igen) Nyn da for mig, Merethe — den liden vuggeviser — I ved — den minder mig altid om, dengang min fru moder sang den — hjemme.
- Fru M.: (stryger ham over håret — han knæler for hende — og så synger hun ganske stille den tyske vuggeviser (på dansk: Se, blomsterne de spæde). (Tæppe)

II afd. *(Merethe, det bløde navn, er afløst af det hårde: Merthe.*

Fru

Merthe: (sidder ved sit skrivebord — travl)

Anne D.: (kommer) Her er ridende bud med brev til den nådige frue.

Fru M.: Tak. Hun kan lægge det — og sørg så for brevdrageren med mad og drikke og lad dem sørge for hans hest.

Anne D.: Det skal ske, fru Merthe. (går)

Fru M.: (skriver videre, tager så brevet og ser på det)

Hvad er det? Kgl. segl? Hvad kan det mon være? (læser udskriften) Til velbyrdige frue, Merethe Sofia Urne til Lindersvold (lukker op, læser):

Vi, Chr. d. 5te af Guds nåde konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, grefve udi Oldenburg og Delmenhorst gøre alle vitterlig: At vi, af sær kgl. nåde, formedelst allerunderdanigst tjeneste, som vores oberst, os elskelig Rabe von Schildern os allerunderdanigst bevist haver, allernådigst haver skænket og foræret hans hustru, os elskelig Frue, Merethe Sofia Urne og hendes arvinger Roholte kirke i Faxø herred her i vor provintz Sjælland, som hun og hendes arvinger, som før bemeldte skal have, nyde og beholde med lige sådan frihed, som vi og fremfarne konger udi Danmark det haft og nydt haver, således, at hun og de må oppebære kirkens anpart, tiende, item have herlighed over præstegården og degne-boelet, så vel som al anden kirken tilliggende herlighed og årlige indkomst, som af alders tid dertil ligget haver og bør dertil ligge med rette, intet undtagen i nogen måde, og selv at kalde præst og degn til fornævnte kirke, dog skal præst og degn, som vorder kaldet, tage vor allerunderdanigste confirmation udi vort cancellie.

Fru M.: Altså er fru Merethe Sofia Urne nu ejer af Roholte kirke og har ret at sætte der udi præst og degn (bidsk) — vogt han sig nu, min gode hr. Poul — nu er det nådigfruen på Lindersvold, der har magten! — hun vil lade sig bygge en lukket stol nu med egen dør udi, så hun kan komme og gå, når det hende lyster — uden at nogen præst skal blande sig der i — og hr. Poul, ja ham vil hun ikke tåle én dag længere (kalder) Anne Dorte! (hun kommer) Send hun mig fluks bud efter hjælpepræsten i Roholte præstegård, hr. Poul.

- Anne D.: Ja — nådige frue (vil gå).
- Fru M.: Å hør — sig også til min husbond, at jeg ønsker at tale med ham.
- Anne D.: Jeg så, den nådige herre nylig gå over gården.
- Fru M.: Godt (skriver videre — standser — nikker triumferende).
- Rabe: (kommer) Min hjerte frue ønsker at tale med mig.
- Fru M.: (stolt) Ja. — Ser I, der er kommet ridende bud med dette (viser ham brevet). Kender I seglet?
- Rabe: Hvad ser jeg? Kgl. Majestæt! — Giv hid!!
- Fru M.: I får se adressen først, det er til velbyrdige frue, Merethe Sofia Urne!
- Rabe: Hvad? Til Eder? Jeg forstår ikke? Hvad kan kgl. Majestæt have at skrive Eder til om?
- Fru M.: (oprømt) Kgl. Majestæt er en praktisk mand, han har set, at det kneb for fru Merethe at svare kgl. skatter og tiender, og derfor har han villet opmuntre hende lidt — ved en liden gave. — Der er mig tilstået Roholte kirke og alt tilliggende, dertil herlighed over præstegård og degneboel og Jus patronatus — hvilket er: ret at kalde præst og degn.
- Rabe: (galant) Må jeg af hjertet gratulere, kun forstår jeg stadig ikke — — hvorfor ...
- Fru M.: (smilende) Da skal jeg også oplyse Eder derom, hør nu: At vi af sær kgl. nåde, formedelst allerunderdanigst tro tjeneste, vores oberst os elskelig Rabe von Schildern os bevist haver — haver skænket og foræret hans hustru Roholte kirke.
- Rabe: Aha! Altså har kgl. Majestæt villet betænke en tro soldat og haver da foræret hans hustru en kirke — schønt — i sandhed en smuk tanke, der gefalder mig særdeles (oppustet) I kan da fornemmeligen takke mig for gaven, hjerte hustru, da jeg er dens egentlige årsag.
- Fru M.: Rigtig, min ædle herre (rejser sig og nejer) Må jeg da af hjertet takke Eder, velbårne oberst Rabe von Schildern for den smukke gave. I har dermed glædet mig overmåde.
- Rabe: (nådigt) Ingen takken — nådige frue. Hvad har I for resten i sinde at foretage med denne foræring?
- Fru M.: En hel del. Allerførst vil jeg lade indrette en herskabsstol øverst i kirken med Eders navnetræk over Eders våben, den stolte ørn, og mit over min slægts våben, den skarpe ørnklo. Dernæst en egen indgang med lukket stol til mit eget

- brug. Sådant stol skal pyntes smukt med udskårent billedværk, at den kan tjene kirken til pyrd.
- Rabe: Se-se! Store planer fluks — er der mere?
- Fru M.: (rigtig i sit es) Lad mig se! Jo, dernæst skal kirkegulvet omhyggeligt undersøges, om der findes plads til en anseelig begravelse til de høje herskaber engang. (alvorlig) Det lidet hul, vore salige børn er puttet ned i, er ikke standsmæssigt til kirkens ejere.
Kirkegården skal dernæst ryddes ganske for snavs og markens urter, og det skal aldeles være forbuden at lade fæ og får græsse der.
Dernæst kunne jeg tænke mig at
- Anne D.: (kommer) Hjælpepræsten, hr. Poul, er her efter nådigfruens ønske — budet traf ham nede på kongevejen.
- Fru M.: (oprømt) Vis ham herind — nu skal I høre en dyst!!
- Hr. Poul: (kommer — han er hoven — taler bogstavret — hilser skødesløst) God dag, nådige frue. I har sendt mig bud.
- Fru M.: (fornem) Jeg har så, min gode hr. Poul — — det tykkes mig, I forglemte at hilse på nådigherren.
- Hr. Poul: Min hilsen gjaldt begge herskaber under ét.
- Fru M.: Nå, det gjorde den — lidt mere ærbødighed i Eders adfærd var ikke af vejen, hr. Poul.
- Hr. Poul: Jeg mener nok at kunne være min adfærd bekendt, nådige frue.
- Fru M.: Da kommer det nok an på, med hvilke øjne man ser på ham — i mine har han nu aldrig taget sig ud!!
- Hr. Poul: (spotsk) Ikke heller formoder jeg, det er for, at jeg skulle tage mig ud i nådigfruens øjne, at kgl. Majestæt allernådigst har ansat mig, men — til hjælp for gamle hr. Peder og til trøst og oplysning i kristen kundskab for fruens arme og elendige bønder udi Roholte.
- Fru M.: Ret så. Dertil er han sikkert kaldet.
Men når han nu ingen hjælp er for gamle hr. Peder, men tværtimod ikke undser sig ved at rette alle hænde grimme beskyldninger mod sin foresatte. — Når han i kirken
- Hr. Poul: (afbryder) Må jeg bede nådigfruen standse!
Om mine kirkelige forretninger er jeg ikke kommet at forhandle her — og jeg forstår i det hele ikke nådigfruens optræden! Hvad kommer min hele levevis Eder ved? Hvad har I derover at sige?

- Fru M.: Kun ét endnu har nådigfruen at sige ham: Han har sin afsked og kan rejse den dag i morgen — nej, skal rejse den dag i morgen ud af Roholte præstegård — jeg vil ikke have ham der mere.
- Hr. Poul: Se, se — det var noget nyt. Har nådigfruen måske ansøgt om tilladelse til at give mig afsked, siden I siger det så bestemt. —
- Fru M.: (hånligt) Ak nej — min gode — så megen blæst gøres ikke af så ringe sag — nej — for Eder ser I Roholte kirkes ejer fra denne dag og med kirken fulgte Jus patronatus — han kan vel sin latin og ved, at det vil sige lov at kalde præst og degn, og altså også at afskedige præst — om det en lyster, Forstår han mig nu (vifter med gavebrevet), og ser han til stadfæstelse kgl. segl og underskrift.
- Hr. Poul: Jeg takker skyldigst for alle den nådige frues oplysninger og tillader mig at forføje mig herfra.
- Fru M.: (fornem) Det skal være ham tilladt — gå han kun og lad mig høre bedre nyt om ham andet steds fra (triumferende til Rabe) Hævnen er sød!!
- Hr. Poul: (vender sig i døren) Jamen, den hører *Herren* til.
- Fru M.: (med vægt) Denne gang *fruen*, det fik han at mærke!!
(Tæppe)
- (slut på IV akt)

V AKT

Aften — det er efter Rabes død 1680

- Fru M.: Går op og ned ad gulvet, bordet er fyldt med regnskaber — hun sukker — sætter sig til at skrive)
(En bonde, Jens Madsen, banker forsigtigt på).
- Fru M.: (kort) Ja.
- Jens M.: (kommer ind, hilser ydmygt og står ved døren m/huen i hånden) God aften, nådigfrue, og Guds fred.
- Fru M.: (ser ikke op) God aften — han selv det samme.
- Jens M.: står længe stille som en mus, så rømmer han sig)
- Fru M.: (vender sig som et lyn mod ham).
Nå — hvad vil han så?
- Jens M.: (forfjamsket) Ja se — jeg ville jo — jeg mente jo — —
- Fru M.: Kan han så komme med det? Hvad ville han?
- Jens M.: Jo se — det var jo det her landgilde —
- Fru M.: Nå, endelig kan han få det betalt — lad mig nu se, hvor meget det er, han skylder (blader)
- Jens M.: (forskrækket) Ja se — nådige frue, jeg ville jo — allerydmygst — bede om henstand.
- Fru M.: (farer op) Henstand — henstand — han tror vist, jeg kan blive ved at give henstand, — Her står han: Jens Madsen, Krageborg = 7 daler og lige så mange i henstand fra i fjor.
- Jens M.: (synker på knæ) Nådige frue — Jeg formår ikke at betale — jeg siger det her på mine knæ — jeg formår det ikke — uheld har jeg haft og ikke andet — det ene slog fejl, og det andet også — og en stor familie har jeg at forsørge.
- Fru M.: Stor familie, siger han?
- Jens M.: Ak ja, nådige frue! Der er nu først mine to gamle forældre — de skal dog have føden — den være sig ringe nok — og så har vi ni forsultne unger og venter med det snarere den tiende — så dersom jeg ikke er så arm og ussel
- Fru M.: (gnistrende) Arm og ussel, siger han, han skulle snakke! Er hans børn da syge og utrivelige?

- Jens M.: Ak nej — de trives og vokser som små grise — og skriger på mad som de — Gud bedre det.
- Fru M.: Da tykkes der mig ikke at være stort bedre. Arm og ussel — ja, ussel måske, men arm — han skulle skamme sig at tale om armod med reden fuld af friske børn (fatter sig) men — selvfølgelig — mad skal der til — megen mad. Hvad er det for uheld, han talte om?
- Jens M.: Ja, først så døde det store øg, det var forleden år. Så kom kopesten til vort, som til så mange — og nu i år er det rent galt med grisene, de hoster og skyder ryg og bliver så grå og grimme, og så dør de — det er en ynke at se på — nådigfruen kan nok forstå, det er ikke let at skaffe mad hver dag til min flok, når vi ikke kan få et svin i sulekarret?
- Fru M.: Vist så — så det er galt i svinestien — ja, det forandrer jo sagen noget. (underfundigt) Ved han for resten, hvad der er at gøre ved den syge?
- Jens M.: Nej, nådige frue, så var det blevet gjort for længst.
- Fru M.: (som før) Så skal han høre her: En måneklar nat går han ud i sin sti og rensrer den godt og strør frisk halm alle vegne. Så lister han på letten fod hen til en nabo, der har friske grise — og nok af dem, så mærkes det ikke — og der stjæler han en — jo større, jo bedre, bærer den hjem og slipper den ind til sine egne — da vil sygen forlade hans grise også. Men pas han godt på, at ingen får ham at se!
- Jens M.: Det er jo ikke så let — formedelst måneskinnet. Kunne det ikke lige så vel være mørk nat?
- Fru M.: Nej — min gode! På en mørk nat kan enhver stjæle — det hører der ingen snildhed til — nej — klart måneskin — som i aften, så står der i det gamle husråd — så forsøg han nu.
- Jens M.: Jeg takker underdanigst for rådet, nådigfrue (vil gå).
- Fru M.: Ingen takken — å, bi et øjeblik (kalder) Anne Dorte! (banker med sin stok i gulvet) Anne Dorte!!
- Anne D.: (udenfor) Ja, nådigfrue — nu kommer jeg.
- Fru M.: Anne Dorte, kom herhen og hør: Hun går ind til chatollet og låser den tredie skuffe op, tager der, hvad hun skønner, Jens Madsens her har brug for — de venter en lille —
- Anne D.: (forskrækket) Jamen nådigfrue — af de små junkeres tøj. Den skuffe har jo været låset omhyggeligt siden nådigherrens død — det kan I da aldrig mene?

- Fru M.: Hun gør, som jeg siger, og stiller sig ikke op med noget vrøvl.
- Anne D.: (hovedrystende) Ja-ja — nu skal jeg nok gå ... Nu skal jeg nok ... (går).
- Fru M.: (sætter sig ved bordet. Jens M. står forlegen og venter).
- Anne D.: (kommer med en stor pakke, rækker den) Vær så god, Jens M.
- Jens M.: (vendt mod nådigfruen) Min allerydmygste tak for den store godhed mod mig arme — nej, mig usle mand. Tak fra min kvinde, Mette Kirstine, også.
- Fru M.: Ingen takken — hils hans kone fra mig — lad mig se den lille engang.
- Jens M.: Jo — det skal ske. Farvel og mange tak (går).
- Fru M.: Anne Dorte, hvad fik han med hjem?
- Anne D.: Små skjorter og trøjer med ærmer og krave, et par løjerter og en faldhat — og så et sæt kristentøj med hue.
- Fru M.: Meget godt, Anne Dorte — hun kan gå. (hun gør det)
- Fru M.: (falder i tanker, siger forpint) Små skjorter, små trøjer — kristentøj, som flere af de små ikke engang har båret — døde inden dåben — døde, alle mine små velsignede drengebørn (sammenbidt), og så vover den stymper at tale om armod og fattigdom — med ni — (rækker sine tomme hænder frem) ni friske, sunde, levende børn (sætter sig til rette — rejser sig lidt efter og går ind i værelset ved siden af. (da høres trampen og råben udenfor).
- Ridef.: (råber) Nådigfrue — nådigfrue!!
- Fru M.: (kommer hastigt ind — går til vindvet — åbner det) Hvad er her på færde?
- Ridef.: Ja, nådigfruen må nok spørge — fæle ting.
- Fru M.: Råb mig ikke sådan op — kom i stedet herop i min stue, at jeg kan få rede på alt. (lukker vinduet)
- Ridef.: (kommer)
- Fru M.: Nå, fortæl han så.
- Ridef.: (forpustet) Ja se — jeg kommer gående, ganske fredelig gennem alleen og op til gården. Da ser jeg en snige sig vesten om laden med noget på ryggen og under den ene arm. Jeg aner uråd og råber gevalt, dog, han stikker bare af, det bedste han har lært. Men jeg kunne jo se ham lige så

revelig, ved det, at det var klart måneskin. Jeg sætter efter ham, mens jeg råber om hjælp. Heldigvis kommer et par husmænd imod ham, de griber ham og holder ham fast, til jeg når derhen (med vægt). Og hvem tror nådigfruen så, det var??

Fru M.: (med lune — da hun aner sagens sammenhæng) Det var jo det, jeg har kaldt ham op for at høre.

Ridef.: (stolt) Det var Jens Madsen fra Krageborg med en stor, god gris på ryggen, stjålen i nådigfruens svinesti! Ja, det tilstod han, skønt han sagde en bunke sludder om, at nådigfruen havde sagt, han skulle.

Fru M.: Ser vi det — så lod I ham vel slippe?

Ridef.: Nådigfruen kan tro nej. Den snak troede vi selvfølgelig ikke et ord af. Desuden havde han en pakke under den ene arm — Jeg gad nok vidst, hvor han har stjålet den — det mærkedes som tøj, men i farten fik jeg ikke pakket op — han strittede så gevaldigt imod.

Fru M.: (alvorlig) Det var vel det, ridefoged! Det var nemlig ganske rigtig tøj, men noget, som jeg nys havde givet ham.

Ridef.: (gisper) I — nådigfrue — jamen — grisen — havde I så også ...

Fru M.: givet ham den. — Nej, ridefoged, ikke just. Men jeg er dog skyld i, at han har taget den,

Ridef.: (forfjamsket) Nådigfruen må forlade mig — men jeg forstår ikke rigtigt

Fru M.: ... gør heller ikke noget, når jeg blot gør det. Og gå han nu fluks ned til Jens Madsen — og så slipper I ham løs og giver ham gris og pakke med sig hjem. — Har han forstået mig?

Ridef.: Knap nok — nådigfrue!! — Knap nok — men det skal ske efter nådigfruens ord (går hovedrystende ud).

Fru M.: Godt! (står lidt — så smiler hun tilfreds og sætter sig).
(tæppe)

(slut på V akt)

VI akt

1698. Bystævne

Åben plads i Roholte foran kirken

(Oldermanden kommer gående med byhornet, sætter det for munden — ser i det samme præsten, hr. Laurids Rasmussen Scharvin komme fra modsatte side)

Præsten: (jævn og mild) Goddag, oldermænd, nå I er alt ved jert offentlige hverv! Hvad nyt på tinge?

Olderm.: Goddag hr. pastor — ja, det er jo formedelst al denne misvækst, vi har på andet år, at jeg ville tale med bysens bønder.

Præsten: Ak ja! Men her gælder jo desværre ej tale alene.

Olderm.: Sandt nok — men min agt er også at anmode om nogen lindring på det tilstundende skattehorn — al den stund ingen af os formår at udrede det, han er pligtig.

Præsten: Blot I da må træffe fru Merthe i en god stund, ellers er jeg bange, Eders gang bliver forgæves.

Olderm.: Ja, jeg kan nu ikke se rettere, end at fru Merthe selv må have fornummet mangelen på sine egne marker, og deraf kan slutte sig til tilstanden på vore — desuden vil jeg gerne have lov til — om vi i dag bliver enige — at bede vor far om at sætte sit navn under skrivelsen, inden jeg går til Linderstald med den. Jeg har den her i lommen og ville gerne med det første have den afleveret til nådigfruen.

Præsten: Ja, min gode oldermænd, det skal jeg hjertensgerne gøre. Både af min egen ringe avling, og også af min tiende har jeg tydeligen fornummet og må noksom beklage den store misvækst på kornet her udi Roholte sogn i denne høst. Jeg skal nok med nogle gode ord underskrive jeres begæring.

Olderm.: Derfor have I tak, hr. pastor — om alt går vel, kommer jeg om ikke længe om i præstegården med mit papir.

Præsten: Ja, gør I blot det. Og så farvel og god lykke med det, I har for.

Olderm.: Tak. Farvel hr. pastor. (sætter hornet for mund og blæser et par toner ud i hvert verdenshjørne)

Præsten: (kommer igen) Å — hør lige endnu et par ord, oldermænd

—vor mor i præstegården havde i går besøg af en liden jomfru omme fra jeres. Efter hvad jeg kunne forstå, trækker det op til bryllup?

Olderm.: Det gør så. Alt i morgen har vi aftalt — Rasmus Jensen og jeg — at gå til Eder og begære lysning.

Præsten: Min gode oldermænd. Skulle I ikke betænke to gange, inden I foretager et sådant skridt? Rasmus er en agtværdig mand, vist så, men han er jævndrende med jer selv og ingen husbond for en ung, livsglad pige som jeres Mathilde.

Olderm.: (stejl) Derved er nu intet at gøre, og det er til ingen nytte, vi drøfter denne sag. Rasmus Jensen har mit ord, jeg kan ikke finde bedre mand til min datter.

Præsten: Så så — tag nu blot ikke jert strenge ansigt på, oldermænd, men se lidt nøjere på jeres lille pige, når I kommer hjem. Lad hendes bedrøvede øjne være jer et varsko. Mathilde er ellers en af de gladeste, jeg kender, men i går var alt solskindet forsvundet for lutter regnskyer.

Olderm.: Kan nok være, men så må hun se at finde frem til solen igen. Rasmus Jensen er en holden mand, i hans gård kommer hun hverken til at savne vådt eller tørt, og vil vor far sige mig, hvor mange andre steder, man finder det i de her tider?

Præsten: (indtrængende) Oldermænd, det gør mig så ondt for Jeres lille glade pige. Hvor kan I, som jeg dog regner for en af de allerbedste blandt bønderne, være så forstokket?

Olderm.: Om jeg er forstokket, ved jeg ikke, men det ved jeg, at når jeg engang har taget en god beslutning og givet en mand mit ord — så står jeg ved det!

Præsten: Ja, så farvel igen. Nu kommer bønderne fra alle sider, så jeg vil gå. Farvel, oldermænd, og tænk nu alligevel over mine ord. (går)

Olderm.: Det skal jeg nok, men det bliver ikke anderledes for det.
(Bymændene kommer nu og sætter sig på deres pladser (sten) efter at have hilst på hverandre)

Olderm.: Ja, I gode bysens mænd, jeg har stævnet jer hid at drøfte med jer en meget alvorlig og trist sag, som ligger os alle hart på sinde. Det drejer sig om misvæksten her til høsten.

Jens Hansen: Ja, dersom du, oldermænd, kan finde råd for den ulykke, da er du endda klogere, end jeg altid har anset dig for.

- Olderm.: Råd og råd! Vi er her på godset blevet enige om for hver by at samle de gode mænds navne til et lidet skrift, jeg har begået, og hvori vi beder om lempelse udi afgifterne — det er begribeligvis skattekornt, jeg tænker på.
- Væveren: (kommer) Goddag — ja, I får forlade mig — det var mig ikke muligt at komme før — jeg sad midt i en redelighed af garn, da du truttede i hornet, olderman.
- Olderm.: Ja-ja, Hans væver, det er jo snart garn, snart andet, der sinker dig. Skulle jeg have dig med rettidig, måtte jeg nok tude for din dør en times tid før bystævnet!
- Væveren: Nå-nå, slet så galt er det da heller ikke. Men hvad snakker I gode mænd ellers om i dag?
- Olderm.: Det er angående et skrift om skattelettelse på grund af den ringe høst.
- Væveren: Uha ja! En vil nødig tænke på, hvordan det står til derhjemme.
- Jokum H: (grædefærdig) Ja, til vort ser det sådan ud, at vi har ikke, hvad vi selv kan fortære til det nye år, endsige hvad vi siden skal æde og drikke op i øl og brændevin — så igen i jorden — give kræet at æde, så — kgl. skatter er da helt udelukket,
- Jens H.: (trøstende) Ja, men det er justement derfor, vor olderman har gjort det bønnskrift om lempelse, at vi ikke alle skal nøjes med at bede om henstand. Vel er det for os, at vor olderman er forhen skriver og forstår så godt at tale og skrive for sig. Med os andre er det småt bevendt i de dele.
- Søren smed (lunt) Å — mig synes ellers, det med snakken går meget godt for dig, Jens Hansen. Gåsefjeren har jeg ganske vist aldrig set dig svinge, så det skal jeg lade være usagt. — Men skulle vi ikke til sagen, olderman. Du læser os vel op, hvad du har prentet?
- Olderm.: Vel gør jeg det. Hold nu hovedet klart og følg med allesammen.
- Alle: Det skal vi nok.
- Olderm.: (læser) Høy Edele og velbårne frue, fru Merthe Sofia Urne, høygunstige frome husbunde. Vi underskreve velbårne fruens bønder og tjenere må beklage os, at vi desværre nu i dette indeværende år haver fået stor mangel og misvækst på vores indavlede korn, så det ikke er alene udi vore huse og lader, men endog mere at fornemme, at den liden rug,

som Gud haver given os, er ganske svang udi vippen, så at rugen giver lidet eller intet udi skæppen. Så vi fattige bønder haver ikkun lidet til vores underholdning, ja, langt mindre at holde vores gårdes tyngede med, og som det nu tilstunder, at det årlige allernådigst påbudne skattekorn skal påbydes, så er vor allerydmygste bøn og begæring, at vores højgunstige, velbårne husbond ville forhjælpe os sine fattige bønder, om det kunne være muligt, at vi kunne få nogen lindring på samme tilstundende skattekorn, og om velbårne husbonden så behager at lade opkræve uvillige mænd til tinge, som kunne syne og se vore huse og lader, hvad vi haver til bedste, og hvorledes kornet er i sig selv, hvilket velbårne husbond selv desværre har fornummet, hvad tiende hendes velbårenhed i år haver bekommet af denne sogn, hvilket til stadfæstelse vil vi skaffe både vor sognepræsts og madammens attester, hvad de i år har bekommet til tiende, hvilket vi udi vor enfoldighed tror at kunne tjene til bevis, at vi haver sandhed med at fare, om vi så derefter kunne blive noget hjulpne, at vi ikke lige ved dem, der haver fået bedre korn og dygtigere, skulle yde og betale, om hvilken forhjælp højgunstige husbond selv bedst ved at søge høj oprigtighed om. I samme gode forhåbning vil vi allerydmygst forvente gunstigt svar og god hjælp, og vi stedse forbliver vor velbårne husbonds allerydmygste tjenere. Actum Mosebølle d. 21. oktober 1698. — og så har præsten nyssens lovet at følge skrivelsen med et par ord.

Søren sm. Det var en ordentlig smøre, du der har gjort, oldermænd — jeg er ganske svedt af at sidde og høre efter — det er for mig mere hedt end at stå over essen. Jeg har en tår brændevin, trænger du ikke til at få halsen vædet oven på al den megen læsning? (rækker ham flasken)

Olderm.: Tak som byder (drikker) — skal den gå rundt?

Søren sm.: Ja nok — I får blot levne en tår til mig.

Alle: (oplivede) Det skal vi nok (der drikkes kredsen rundt, smaskes velbehageligt — siges ah!)

Peder M.: Hov, oldermænd, du har været der én gang.

Olderm.: (drikker igen) Når først ploven er i jorden, skal den følge furen. Har I for resten hørt, at vor nådige frue nu har fået eneret på kørsel med rejsende folk?

Søren sm.: Tænk, det troede jeg, hun havde haft længe.

Jens H.: Ja, det er for mig den værste form for hoveri. Ved alt andet

arbejde er man da færdig til manerlig tid og kan gå hjem og hvile de trætte lemmer, men har man hovkørsel på Kongevejen, da kan man få lov at holde og vente i timevis med hest og køretøj ved Vindbyholt kgl. gæstegård.

Olderm.: Ja, men det skal vi belave os på bliver mere og ikke mindre efter denne dag — hvad mener I ellers om skrivelsen?

Jens H.: Jeg mener, den er god.

Olderm.: Ja, de andre steder har de også været tilfredse med den. Den er underskrevet for bønderne i Mosebølle, St. Elmue, Orup, Vindbyholt, Lestrup, Eskildstrup, Hyllede, Jyderup og Sjolte, så jeg kan vel føre Rohlte på også?

Alle: Det kan du.

Peder M.: Det kan vi kun være godt tjent med.

Jens H.: Du ser så spekelert ud, Hans væver, hvad sidder du og fundrer over?

Væveren: Å — jeg sad og ærgrede mig over, at vi skal bruge alle de ydmyge talemåder over for nådigfruen. Hvis ikke det var, fordi jeg er så angst for hundehul og træhest, så kan hun forbande sig på, at jeg viste hende ingen ydmyghed — det lede fruentimmer.

Olderm.: Nå-nå, Væver — var nu din mund. Hvad har nådigfruen gjort dig imod, at du er så besk.

Væveren: Nå — du har ikke hørt det? Ja, så skal jeg såmænd sige dig, at det er hende, fru Merthe, der har begæret, at min kvinde, Anne Sofie, skal stå åbenbar skrifte i kirken på søndag.

Olderm.: Det har jeg ikke hørt et ord om — men hvad har da din kvinde forset sig med?

Væveren: Ja, hvad har hun forset sig med! — hun har lagt vor lille ihjel udi sengen — som om hun vel kan gøre ved det! Siger ikke skriften: Hvo som sove, synder ikke — og det er begribeligvis i søvne, Anne Sofie har gjort det. — Vor far i præstegården sagde også, at det hørte til de beklagelige, men hændelige uheld, men da fru Merthe hørte det, forlangte hun åbenbar skrifte, den heks!

Olderm.: Nå-nå, Væver, tag nu igen vare på din mund. At du er vred og ærgerlig, forstår jeg så godt, for hvem af os ville vel bryde sig om at have sin kvinde til at lide den tort — men du skal se — vor far lader hende nok slippe lidt nemt på søndag — han er en god mand. Bed du ham at ordne det i 5 kvinders nærvær i koret om morgningen før messen, og lad du så din

kvinde ofre 12 skilling på alteret bagefter.

Væveren: 12 skilling — hvor skulle jeg få 12 skilling fra, nej, så må Anne Sofie klare sig, som hun kan.

Søren sm: Hør Væver, det kommer mig for, at forgangen år var din kvinde også uheldig og lå en lille ihjel — du skal se, nådig-fruen er bange, det skal blive en vane hos hende.

Væveren: (hidsig) Å, pas du bare dit eget. (farer på smeden, der holder den lille væver ud i strakt arm) Skulle jeg til at berette, hvad der siges om dig og dine

Olderm.: Jamen det skal du heller ikke, for nu skal I holde fred. Jeg tror, vi har snakket ud om det, vi skulle, og så må vi hellere begive os hver til sit. Så kommer der nok eftersyn udi vore lader en af de første dage, om fru Merthe vil efterkomme vor begæring. — Ja, så farvel og tak, allesammen. (der bydes farvel)

(Væveren har trukket en mand til side og står og fortæller ham noget, de morer sig højlydt)

Olderm.: (går til dem) Na, væver, det er da rart at se, der er kommet humør i dig igen. Hvad er det, du står og fortæller?

Væveren: Ja — om du vil vide det, oldermænd, så har jeg gjort sådan et yndigt lille vers, der skal føjes til den gamle majvise. Du kunne måske også have lyst at høre det?

Olderm.: Ja nok. Jeg ved jo, du gerne laver en visestump nu og da.

Væveren: Hør så — ja, I synger med på omkvædet, I kender jo melodien (synger)

Gud fri os fra den onde trolld

Alle: — hør det som vi bede —

Væveren: og fra fru Merthe på Lindersvold

Alle: — vær os alle en nådig Gud med glæde —

Væveren: Det har hun rigtig godt af, den strenge frue derovre. Nu skal jeg nok sørge for, at den bliver spredt ud, til vi skal ride sommer i by igen.

Olderm.: Det er ikke kønt, Væver, men du er jo heller ikke i dag i det hjørne, hvor du gør noget, der er kønt. (går)

Væveren: Det manglede bare — nej! når man sådan bliver trådt på og hånet, som vi gør!

Hør folkens, vi tager mit lille vers en gang til, mens vi går ned ad bakken.

De andre: Ja nok (synger) Gud fri os fra den onde trolld ... osv.

(tæppe)

VII akt

På Lindersvold

(Det er aften. Fru Merthe sidder, som sædvanlig, over sine regnskaber. Anne Dorte kommer).

Anne D.: Vær så god. Her er en bid brød.

Fru M.: Tak — hun kan sætte det. (falder i tanker)

Anne D.: (forsigtigt) Skulle nådigfruen ikke spise sin nadver nu?

Fru M.: Jo, det skulle jeg vel — (spiser) Jeg tør vel tro, vandet her er hentet oppe ved kilden?

Anne D.: Det er det. Jeg har selv skikket bud derop i kvæld.

Fru M.: Anne Dorte. Vi bliver nødt til at indskrænke vore forhold en kende.

Anne D.: Indskrænke?

Fru M.: Formedelst jeg har måttet leje Lindersvold ud fra og med i dag. Skriveren udi Præstø har været mig behjælpelig med at finde en adelig mand, der gerne ville forpagte et gods for tvende år — imod en pæn sum penge — det forstår sig — og penge har fru Merthe behov — det ved hun.

Anne D.: Ak, nådige frue, at også disse magre år skulle komme.

Fru M.: (træt) Det må hun nok beklage. Og har jeg ikke slidt og stridt det, jeg kunne?

Her kom bønderne med deres bønsskrift om lempelse, dertil føjede jeg min bøn i så velvalgte ord, jeg kunne — der var udskrift af eftersyn og taksering, og alt sendtes til kgl. Majestæt.

Anne D.: (der har hørt opmærksomt efter) Og hvad svarte så kgl. Majestæt?

Fru M.: Han sendte mig blankt afslag — og det er grunden til, at jeg i dag må finde mig i at se en fremmed rykke ind i mine sale og kamre her på Lindersvold.

Anne D.: Med forlov — hvem er den fremmede?

Fru M.: Kender det ikke, skriveren har ordnet alt for mig, men det får vi ret snart at se, da han kommer alt i dag her ved aftentide.

- Fru M.: I denne del af slottet skal alt stå som før — til mit eget brug — men vester på må vi have ryddet alt og bragt ned i laden, at den fremmede kan flytte ind med sine ejendele. Det er på højeste tid, men jeg har ikke kunnet bekvemme mig til det. Gå nu, Anne Dorte, og tag sig hjælp at begynde derpå. — Åh, bring mig først en kande vin herop.
- Anne D.: (går til vindvet) Ret nu svinger en karosse ind. I skal se, det er nok den fremmede. (går)
- Fru M.: Måske! (går selv hen og kigger ud)
Se, se — fint kørende med 4 skimler — ja, selvfølgelig er det en velstående mand — blot han nu er høvisk og ædel, at du ikke skal fortryde det skridt bittert, min gode frue (sukker). Nu stiger han ud og går herop — ja-ja — vi får se! (går spændt frem og tilbage — det banker)
- Fru M.: Træd ind — hvo I er!
- Rønnov: (træder ind, bukker dybt) Vær hilset, stolte frue.
- Fru M.: (forbavset) I — Christjern Rønnov — men hvad ...
- Rønnov: (spotsk) — hvad vil jeg her, havde I nær udtalt. — I have tak for Eders hjertelige velkomst, fru Merthe. Det ses hartad på Eder, hvor kært mit besøg er.
- Fru M.: Besøg — javel. I skal intet få at klage — har I før kunnet besøge min salig husbond og været velkommen, kan I det også nu hos hans efterleverske. (nejer ærbødigt) I være vel mødt her, Chr. Rønnov — må jeg skænke Eder et velkomstbæger?
- Rønnov: I have hjertelig tak, ædle frue (drikker). Og så må vi vel til at tale alvorligt om forretninger.
- Fru M.: Ah! altså dog forretning! Er det et mageskifte eller så — sig frem, min herre.
- Rønnov: (brutal) Forstår I da ikke endnu? Det er mig, virkelig mig, Chr. Rønnov til Bækkeskov, der har lejet gård og gods af Eder i tvende år (fru Merthe viger). Ganske net og gedulgt ordnet af den snilde skriver i Præstø, ikke sandt? (ler støjende)
- Fru M.: Vil I sige mig, hvad Eders hensigt er med dette? I har selv gård og gods ret nær herved. Hvi lejer I da af mig?
- Rønnov: Ærligt spørgsmål kræver ærligt svar. (hadsk) Det er fordi, jeg under Eder en ydmygelse, min stolte frue. Jeg mindes grant Eders knejsende optræden, når I gelejdede os ud efter en liden svir hos Eders salig herre og husbond. Å — hvor

kogte det ikke i mig af harm — i de stunder svor jeg Eder hævn — og den får jeg nu — som I ser.

Fru M.: Fat Eder, min herre, og kom i hu, at I befinder Eder — trods alt — på min gård og i min stue. Den øvrige del af slottet vesterpå står til Eders rådighed — men her regerer jeg!

Rønnov: Så det tror I — nej, min gode — ikke engang det forundes jer — nej, bort herfra skal I — helt bort i de tvende år, jeg er herre på Lindersvold!

Fru M.: Hvorledes? Bort — siger I?

Rønnov: Jeg siger så, og jeg mener så. I har ikke betinget jer noget rum for Eder selv i den tid — og der findes intet!! Her er hverken hjerterum eller husrum for Eder, fru Merthe!

Fru M.: (for en gangs skyld ude af det) Jamen — hvor vil I da, jeg skal gå hen?

Rønnov: Kerer jeg mig ikke om. Men behag at samle Eders nødvendigste ting og gå bort herfra. Resten kan I hente senere.

Fru M.: Endnu i aften — mener I?

Rønnov: Vist mener jeg, (spottende) fru Merthe har sikkert gode venner i hobetal, og de modtager hende gerne i nødens stund!

Fru M.: (samler i hast sine bøger og går mod døren)
I have da Eders villie, ædle herre, og ikke undes Eder den glæde at se fru Merthe knækket. — Farvel.

Rønnov: Farvel, stolten frue, og lev vel!

Slut på VII akt (tæppe)

VIII akt

År 1724. Sen aften på Lindersvold

Fru Merthe, der nu er over 80 år, sidder gammel og tung over sine regnskaber. Værelse og bord oplyses af en stor armstage med lys. Hun skriver og noterer og snakker lidt ind imellem.)

- Anne D.: (kommer — hun er også gammel og bøjet)
Ak, sidder I her endnu så silde, nådige frue — I burde dog søge sengen, når det stunder mod midnat.
- Fru M.: Ti hun stille, Anne Dorte, jeg bør se, at regnskaberne stemmer, ellers bliver jeg snydt.
- Anne D.: Jamen, den nådige frue bør dog betænke, at I er ved at blive gammel.
- Fru M.: Gammel — ja, men jeg er seig, Anne Dorte — gruelig seig. Jeg tror, jeg minder om en gammel eg — ikke? sådan en rigtig tør, gammel eg.
- Anne D.: Ak ja — såmænd! Jeg synes nu nok, at jeg føler alderen.
- Fru M.: Hun er dog ellers et halvt år yngre end jeg — men se mig nu til, hun går i sin seng igen.
- Anne D.: Ja, ja, så går jeg. Det er blot sådan, at jeg hører jo ikke så godt mere, så om nådigfruen kaldte ...
- Fru M.: Jeg kalder ikke! Hvad skulle jeg kalde for — her — midt om natten — læg hun sig rolig.
- Anne D.: Ja ja da. Så byder jeg godnat og god slummer.
- Fru M.: Godnat! Hende selv det samme. (A.D.går)
- Fru M.: (sætter sig atter til rette — lidt efter hører man et ur falde i slag — hun tæller)
7 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 (synker hen i minder)
- Vægter (synger):
Det var ved midnatstide
vor frelser han blev født
til trøst al verden vide
som ellers var forødt
- Fru M.: Å ja — ved denne time tænker jeg altid på vor gamle vægter hjemme — hans smukke sang klinger mig fast i ørene endnu (sidder ganske stille) da kommer slutningen svagt:

Vægter synger:
Vor klok' er slagen tolv
med tunge og mund
af hjertens grund
befal dig Gud i vold ...

Fru M.: Det er en forunderlig ting at blive gammel — man lever så nær det svundne — og ikke ret i virkeligheden. — Man ser sig selv som barn springe omkring på de kendte steder — hjemme hos far og mor — hører sig selv le og spøge — ak ja! Videre gennem ungdommens dage — de glade - glade! Tro-lovelse — bryllup med dans og spil (hun nynner lidt af me-nuetten — musik falder ganske svagt i med fra baggrund-en) ... og så livet — det strenge, hårde hverdagsliv — som ingen undgår — med sorg og skuffelser i mængde. — — Sorg, ja — mon nogen fatter min sorg? — Alle mine dejlige små, jeg lagde i graven, den ene tæt ved siden af den anden. Ak, de var én dag — to — en måned — spæde, hjælpeløse, så mit hjerte græder, når jeg tænker derpå. 13 små velsignede børn har jeg lagt til hvile i Roholte kirke — kun én eneste blev det mig forundt at beholde, min Hedevig, som min fru moder måtte opfostre for mig, da jeg selv var — ved at gå til! Så hviler da også derovre i kirken min ægteherre og hus-bond, salig Rabe von Schildern — han var et stjerneskid — stor og flot, mens der var glans — — og så sidder her tilbage velbårne frue, Merthe Sofia Urne — den strenge frue til Lindersvold — frygtet og hadet af de fleste ... Gud fri os for den onde trold — hør det, som vi bede — og fra fru Merthe på Lindersvold — vær os alle en nådig Gud med glæde

jo, de tror ikke, fru Merthe kender den tildigtning til den gamle majvise — ak jo — ellers skulle Vorherre da taget min hørelse forlængst!

(griber pennen)

Nå, min gode frue, du er nok lidt adspredt i aften — i gang igen (skriver)

Om nu også min Hedevig kunne trives her hos mig — men nej! Hun er en Schildern — der er intet blod af Urnerne i hende. Vi er som ild og vand.

Fru M.: (med datterens stemme) »Ak, hjerte moder, hvi sidder I og slider med den gård og de regnskaber altid — lad Eders ridefoged besørge det ene, Eders skriver det andet.« — — (blæser) — det skulle dårligt hjælpe. — Nej, om dog nogen af

de andre børn havde fået lov at beholde livet, da var deres mor ikke blevet den onde trolld, — da havde hun ikke siddet her som Job, den Herrens mand og sagt: Nøgen og fattig kom jeg til verden — og nøgen og fattig går jeg herfra — trods min rigdom — for fru Merthe er rig nu, rig på denne verdens gods og guld — ved flid og sparsomhed — — og hårdhed, Men hvad gavner det et menneske, når sjælen har tagen skade Ak, ikke én — i den vide verden, der holder af mig, ikke én! (græder) — Anne Dorte! Jo, det gamle skind (kalder) Anne Dorte ... Anne Dorte ... Anne Dorte (rejser sig) Å, min Gud — hun hører mig jo ikke! (synker tilbage i stolen).

(tæppet går langsomt)

SLUT!

Efterskrift

Hjemstavnsspil fortæller om begivenheder, der er sket på egnen. Måske for længe siden, men på en eller anden måde husket. Tager jeg f.eks. Fru Merthe til Lindersvold, så er hun — trods de mange år — mærkværdig levende endnu. Hun går igen! Forlader krypten i Roholte kirke og færdes på vejene som før. Ganske vist ved nattetide, men altid kørende i sin store karosse og med sort firspand. Hun besøger sin gamle gård, kører op gennem den lange kastaniealle, og hvis man tænker på hendes hårde skæbne med savn af børn, må det være en trøst og en glæde for den gamle frue, at Lindersvold i mange år har været et julemærkehjem, hvor masser af drenge har vundet sundhed i de store frie omgivelser og nær skov og strand.

MAREN HANSDATTER

Maren Hansdatter

Hjemstavnsspil i 7 billeder

En sjællandsk bondekones historie fra 1830-60
Roholte sogn, Fakse

Personerne:

Maren Hansdatter
Madammen på Blåbæk mølle
Hermand, møllesvend
Boel, omvandrende kagekone
Per Christensen, gårdmand i Orup
Stine, hans svigermoder
Lotte, hans søster
Hendrik, sognefoged, Lottes mand
Chresten
Hans Jørgen } Pers børn
Mette Kirstine }
Kjesten, en ung pige
Jordemoderen og byens gode kvinder

Handlingen:

- 1) På Blåbæk mølle en forårsdag 1830
- 2) På Pers gård i Orup, samme dag
- 3) På Pers gård i Orup, en tidlig morgen, høst 1830
- 4) På Pers gård i Orup, en forårsnat, 2½ år senere
- 5) På Pers gård i Orup, efterår, mange år senere
- 6) På Pers gård i Orup, efter Pers død, 1860
- 7) På Pers gård i Orup, ved aftenstid, dagen efter.

1ste billede

Ved Blåbæk mølle

(Maren står over en vaskebalje ude i gården. Hun arbejder godt. Man ser straks, at hun er en rask og dygtig pige. Hun skyller i en spand. Kværnen brummer inde i møllen. Lyden standser, og Hermand kommer frem i døren, syngende: Det var en lørdag aften ...)

Maren: (standser sin vask — kigger til ham og nynner uvilkarlig med — tager sig i det og fortsætter sit arbejde)

Hermand: (kommer — stadig syngende) Til lykke på fødselsdagen, Maren.

Maren: Tak

Hermand: Hvor gammel er det, du bliver?

Maren: 22 — det ved du jo godt!

Hermand: Nej — hvor skulle jeg vide det fra — vi kender jo ikke så meget til hinanden (synger videre)

Maren: Det er svært, så glad du er i dag — venter du fremmede?

Hermand: Hm — nej — jeg venter at blive bedt til gilde i aften.

Maren: Så-å — hos hvem da?

Hermand: Hos én, der har fødselsdag.

Maren: Nå — det var da morsomt.

Hermand: Ja — jeg glæder mig også, kan du tro.

Maren: Kommer der andre?

Hermand: Det kender jeg ikke noget til — men det gør også mindre til sagen.

Maren: (passer sit)

Hermand: (efter en pause) Maren, der er noget, jeg vil bede dig om.

Maren: Og hvad er det?

Hermand: Det er — om du vil råde mig i en vanskelig sag?

Maren: Kanske nok — men du ved vel, at gode råd er dyre — hvad drejer sagen sig om?

Hermand: Om en foræring. Du forstår, jeg ville jo gerne give noget, fødselsdagsbarnet bliver glad for, men jeg har ikke rigtig rede på, hvad en ung pige bryder sig om.

Maren: (ler) En ung pige! Hun bryder sig virkelig om mange ting. — Hun vil gerne have strømper og sko — klæder og mad — gods og gård — prinsen og det halve kongerige!

Hermand: Ja, ja — stop nu lidt — alt det har jeg jo ikke sådan lige ved hånden — en fattig møllersvend — men mindre kan vel også gøre det?

Maren: Det kan det sikkert.

Hermand: Hør nu, Maren. Min mor siger altid, at den bedste gave til hende — det er noget, vi drenge selv har lavet, flettet, snittet, eller sådan. Mener du, en ung pige ser lige sådan på det?

Maren: Ja — i det stykke holder jeg ganske med din mor.

Hermand: Det var dejligt (synger igen — fortsætter overgiven)
For resten kom jeg for at spørge, om det er tørvask, du

Maren: Hvad siger du? — Tørvask! (Hun fylder sine hænder med vand, styrter efter ham og overstænker ham).

Hermand: (dukker sig — flygter ind bag døren)

Maren: (kommer leende tilbage — forpustet — kigger til køkkendøren, hvor madammen én gang har været fremme og stået og set på de unge — men er gået igen).

Maren tager en favn tøj og går i haven. Da hun er borte, kommer Hermand med sin foræring, pakket ind i et stykke tøj. Han letter på vasketøjet, gemmer sin gave.

Boel

Kagekone (kommer slæbende på en stor kurv — sætter den, gnider sin ømme arm)

Å nej — det var strengt — å ja - puh! (hanker op i kurven igen). Nu må én da håbe, møllermadammen er hjemme (går til køkkendøren, banker på).

Madam: (kommer frem i halvdøren)

Boel: Guds fred — madam — og goddag vil én sige.

Madam: Goddag Boel — jo tak.

Boel: Friske basser, dejligt hvedebrød — lige fra ovnen.

Madam: (ryster på hovedet) Jeg tror ikke, jeg ret er i humør til at handle i dag.

Boel: (geskæftig) Ork, hvad én ikke er, kan én blive. Det kan aldrig skade at tage varerne i øjesyn (løfter viskestykket) Se! — se, hvor nysselig hvedebrødet er hævet! — og se basserne, hvor de glinser af æg og af sukker (slikker sig om munden)

- Madam:** Du frister godt, Boel!
- Boel:** Å hvad — lille madam. En får bruge de midler, én råder over. Somme lever af deres hænder, andre af deres mund. Min mund har skaffet mig mangen god skilling — men — det samme er da tilfældet for præsten, så det kan vel ikke være nogen skam?
- Madam:** Nej — vist ikke — ja, tæl hun mig da en 7-8 stk. hvedebrød op (breder forklædet ud)
- Boel:** (glad) Jo — jeg siger tak (tæller til 8 — slikker fingrene) — vær så god ... og basser?
- Madam:** Ja — hvad skal jeg have — jeg kan vist bruge 4 stk.
- Boel:** 4 — jo — nu skal jeg søge de største ud.
- Madam:** Ja, den krigslist kender vi — på den vis bliver de store alle.
- Boel:** Det kan siges — ja. En gør jo, hvad én kan for at se tilfredse ansigter om sig — men det var 4 (tæller). Om det kan tillades, så er der — sådan underhånden — et spørgsmål, jeg nok gad stille madammen?
- Madam:** Spørg kun, Boel.
- Boel:** Tak — Se det drejer sig om jeres tjenestepige. Hvad er det nu, hun hedder?
- Madam:** (forbavset) Maren!
- Boel:** Nå — Maren — ja, sig mig: Er I tilfredse med hende? Er hun sparsommelig, flittig, flink, omgængelig ...?
- Madam:** Vi er godt tilfredse. Hun er helt igennem en gæv pige, men — hvem spørger — gennem dig?
- Boel:** Ja, det er jo en hemmelighed, madammen får have tålmodighed, til jeg får snakket med pigen — hvad jeg ellers ville sige — vil I betale nu — eller skal vi vente ...?
- Madam:** Nej, jeg betaler — hvor meget?
- Boel:** 12 skilling — jeg takker — 12.
- Madam:** Bi et øjeblik (går).
- Boel:** (venter, imens kommer Maren og fortsætter sit arbejde).
- Madam:** (med penge) Vær så god.
- Boel:** Jeg siger tak — tak for handelen (nejser)
- Madam:** (går — nødig — lidt efter ind).
- Boel:** (nærmer sig Maren) Goddag, min pige.
- Maren:** Goddag (arbejder videre)

- Boel: Sikken et dejligt vejr, vi har.
- Maren: Ja.
- Boel: Du har nok travlt.
- Maren: Ja.
- Boel: Sig mig: Er du glad for at være her på møllen?
- Maren: (forbavset) Jeg klager ikke.
- Boel: Tænker du på at rejse?
- Maren: (stadig forbavset) Nej, jeg har jo kun været her siden novemberdag.
- Boel: Nå — du er af den gode gammeldags slags, der bliver i pladsen året ud? (fortroligt) Men sig mig, min søde pige, sig mig — sådan helt mellem os to: Er du trolovet?
- Maren: (kigger til Boel — vender sig væk — endelig kommer det modvilligt) Nej.
- Boel: (hurtig) Det var vel. Jamen, så er det lige netop dig, jeg har en hilsen til — tør dine hænder — flyt det tøj, så vi kan sidde et øjeblik på bænken — sådan. Ser du, min kære pige, jeg kommer lige fra dit hjemsovn, og der var jeg inde et sted, hvor en mand går enlig omkring — og det er jo noget, vi alle ved, at mandfolk klarer sig kun ringe i deres enlighed, Han her sidder i en god gård — i gode kår, men han savner en kvinde, og det ses på ham, det ses på alt på gården — og forleden siger han så til mig: Boel, siger han, du kommer langt omkring — du ser og snakker med mange mennesker — kunne du ikke — for gode ord og beta.... hvad jeg ville sige — kunne du ikke finde mig en dygtig, tro og reel pige, så vil jeg gifte hende og være god ved hende alle mine livsens dage — ja, sådan sagde han — og ved du hvad, jeg kom straks til at tænke på dig, og derfor svarede jeg ham: Det er muligt, sagde jeg, jeg skal gøre mit bedste,
- Maren: I sognet hjemme, siger du — hvem er det?
- Boel: Ork — lille Maren, du kender ham jo; det er såmænd Per Christensen i Orup — I er jo naboer — med jorden!
- Maren: (skuffet) Nå-å ham! han er jo gammel!
- Boel: Gammel og gammel — hvad gør det — hvad gør det til sagen med et par år fra eller til? Per har trådt sine børnesko — det er sandt. Han har været gift og har 2 børn — men han er en fredelig og god mand — du vil få det vel i alle måder i hans hus.

- Maren:** Jamen, det var jo ligesom at blive gift med sin egen far.
- Boel:** Sådan må du ikke se på det, min pige. Nej, du skal se på fordelene ved det. Jo ældre, og jo mere aflægs manden er, des mere får konen at skulle have sagt, des mere får du at råde over, og nu — da jeg sidder her og ser på dig, så falder det mig ind, at du ligner én, der gerne vil råde og bestemme. Du passer til at blive gårdkvinde — til at regere med en hel masse og få meget fra hånden — er det ikke rigtigt?
- Maren:** Det kan nok være, men jeg ville dog hellere giftes med en jævnaldrende.
- Boel:** Ork, lille Maren, vi mennesker får det sjældent, som vi helst ville — og fattigdom er streng, min pige.
- Maren:** Jeg ville da hellere have en mand, jeg kan lide — og jeg har aldrig været bange for at blive fattig.
- Boel:** Hvordan skulle du være bange for noget, du ikke kender noget til — du er fra et godt, solidt hjem og har altid fået, hvad du havde behov. — Men bed du din madmor om lidt frihed, og gå du så et vend hjem og rådfør dig med din far og din mor, og — gå indenom i Orup og hils på Per og se på sagerne.
- Maren:** Ja ... det kunne jeg jo — det er min fødselsdag, så det kan da være ...
- Boel:** Nej - hvad siger du, er det din fødselsdag — så gå du til din madmor, du får sagtens lov, det tror jeg, og så vil jeg ønske dig lykke og held med dagen og med dit ærinde. Å - det blir svir at besøge dig, når du sidder som værdig kone på gården i Orup, så må du betænke, at det var ligegodt mig, som hjalp dig til det.
- Maren:** Det skal jeg nok, Boel, men nu må jeg vist hellere i gang med min vask (rejser sig).
- Boel:** Ja, ja, og jeg må videre. De venter mig på Rosendal, der har jeg gerne en god handel. Farvel, min pige, og hils dem derhjemme.
- Maren:** Jo tak - det skal jeg. (Boel går).
- Madam:** (der har holdt udkig, kommer)
Nå — så kan jeg måske få rede på, hvad Boel ville dig?
- Maren:** Hun havde et bud til mig hjemmefra.
- Madam:** Var det fra dine forældre?
- Maren:** Nej.

- Madam: Fra hvem så?
- Maren: Det var fra en gårdmand i Orup.
- Madam: Se, se. Bød han dig tjeneste?
- Maren: Nej.
- Madam: En enkemand da?
- Maren: (nikker)
- Madam: Et frieri?
- Maren: (nikker igen)
- Madam: Og hvad svarede du ham?
- Maren: Jeg ... jeg ville bede madmor om forlov at gå en tur hjem i eftermiddag.
- Madam: Har det sådant et jag?
- Maren: Ikke just — men jeg tænkte, I sagde ikke nej, nu jeg har fødselsdag.
- Madam: Det gør jeg heller ikke, Maren, men jeg er ked af at komme af med dig — hvem er manden?
- Maren: (vrider sig lidt) Per Christensen, han bor midt i byen.
- Madam: Hm - hm - hm.
- Maren: Kender I ham, madmor?
- Madam: Ja, jeg gør. Han er på alder med dine forældre, har du betænkt det?
- Maren: Ja — men Boel sagde, at det gav mere myndighed til mig.
- Madam: Boel har snakket godt, kan jeg høre.
Har hun også fortalt dig, at der er 2 børn og en gammel mor at passe?
- Maren: Jeg er ikke bange for at arbejde.
- Madam: Nej, det er du ikke, det lov skal du have.
Men mon du ved, at Per Christensen er slemt forfalden til drik?
- Maren: Jeg har hørt lidt om det — men det skal jeg nok få vænnet ham af med.
- Madam: Det tror du, min pige. Men du skal vide, at gammel vane bider dybt, der kan du nemt komme til kort. — Jeg siger det ikke for at slå noget i stykker for dig, jeg under dig alt godt — jeg vil bare vare dig i tide. — Se nu at få vasken til side og net dig så og gå hjem og hør, hvad dine fornuftige forældre mener om den sag.

- Maren:** Ja tak (tager ivrig fat).
- Madam:** Det er også kun en lille smule, du mangler, det kan du snart se ende på (tager i tøjet) — men hvad er det her? (får fat i Hermands foræring).
- Maren:** Det ved jeg ikke, jeg har ikke lagt noget der.
- Madam:** (linder klædet) Nej se, den kønne æske, Hermand har siddet og snittet på hele vinteren. Har han givet dig den?
- Maren:** Nej — men han har snakket til mig om en gave, så ...
- Madam:** Den er pæn — ja, nydelig er den. Han mener dig det godt, Hermand (giver hende æsken, ser fast på hende og går).
- Maren:** (står med æsken — hun tørrer sine våde fingre og lukker op) Nej se! Der er spejl i låget — og jeg, som alle dage har måttet rede mit hår over en vandspand.
(tæppe)

2det billede

Samme dag i dagligstuen hos Per Christensen, Orup

- Per *(kommer, træt og svedende, tørrer sig over panden og på hals, går til langbordet, drikker, puster, sætter sig. Lotte kommer)*
- Lotte: Nå — der sidder du. Blev du færdig i marken?
- Per: Ikke helt, Lotte, men jeg orker ikke mere i dag.
- Lotte: Hvad så? Tror du, vejret holder?
- Per: Ja, mon ikke — og desuden går Jens jo videre derude.
- Lotte: Og det tør du nok betro ham? Kan du huske, hvor mange »helligdage« der var i stykket i fjor?
Nej, Per, manden på gården skal selv stå for såningen, det bør ikke overlades til andre.
- Per: Å - hvad, det er jo kun det små korn; havde det været brødkornet, så kan det nok være, at
- Lotte: (rapt) Per! Vi kan vist have nødig at tage det hele med, om vi skal få det til at dreje rundt. Du orker ikke mere, siger du, hvad plager dig for tiden?
- Per: Å — det er det gamle gnaveri, det er ryggen (ømmes sig), og det er benene (stryger dem), de vil ligesom ikke bære mig, sådan ager op og ager ned, men hvad, man er da heller ingen årsunge mere.
- Lotte: Pyt — sidst i 50erne. De par år, du er ældre end mig, kan ikke gøre alverden — nej, jeg skal sige dig, hvad du er, Per, du er for blødskindet over for en person, der hedder Per Christensen — det er nok sagen!
- Per: Det var såmænd hyggeligt, tænk, så flink du er i dag, søster. Kom du herind for at give mig den omgang?
- Lotte: Vist gjorde jeg ej — jeg har tappet øl af og vil lige lade dig smage en tår (han drikker). Hvad mener du om det?
- Per: Dejligt — ah! Du er dog en stadspige til at gøre øl. Ja, søster, du får tak, at du ind imellem giver os en hånd, vi kan nok trænge til det, siden Karen Sofie gik hen og døde ...
- Lotte: Ja, ved du hvad, Per, det er jeg virkelig nødt til, jeg kan da — ikke engang som nabo — se på, at I gror rent til i skidt.

Og Kjesten er kun en ung pige, hun har ikke forstand på alt. Men nu får du farvel (går).

Per: (drikker og drikker) Ah — nå du er gået, Lotte, ja, du er en god søster — en kende stramtandet kanske, men dygtig, ja (smager efter med tungen, kigger i kruset). Hvor kan man være så tørstig, når man lige har drukket? (rejser sig og går til hjørneskabet, nyrer forventningsfuld: Tyv, ja tyv det skal du være tager en flaske ud, holder den op). Hvad — aldrig en dråbe! Hvornår har jeg tømt den? (ser nedslået ud, slikker sig om munden) Ja, dersom ikke jeg er så tørstig, at jeg må have noget (går til køkkendøren, kalder): Chresten — kom lidt.

Chresten: (en halvstor dreng kommer) Hvad ville du, far?

Per: Stik lige over til høkeren og få fyldt mig flasken her ... og Chresten, tag også 4 pt. dunken med, den står ude i bryggerset.

Chresten: Å — far! har du allerede tømt dunken igen? (bønligt) Kunne du dog ikke holde måde?

Per: (vred) Ti stille, knægt, og gå, når din far siger det (Chresten går) Skal han komme her og gøre sig klog — holde måde — det er jo det, man ikke kan, når man én gang har fået smag på det, så vil man bestandig have mere (tager sig i det) — men man skulle kanske tage sig selv i nakken og ... (det banker på døren) Ja, kom ind, ville jeg sige.

Maren: (kommer, står lidt betuttet inden for døren, knikser) Goddag og Guds fred.

Per: Goddag, min pige, ja tak skal du have, det har vi alle behov, Guds fred, ja. Men hvem er du ellers?

Maren: Jeg er da Hans Nielsens Maren — ude fra marken.

Per: Er du Maren, du er vel nok blevet stor, jeg kunne virkelig ikke kende dig, men du har da vist også været fra egnen nogle år — hvad?

Maren: Ja, jeg har haft tjeneste både i Køge og i Fakse, og nu er jeg på Blåbæks mølle.

Per: Se, se, så det er du, det er en dygtig madamme, hende, din madmor. Men kom til sæde, Maren, du har jo gået langt, du kan nok være træt, vær-så-god — sæt dig ned. (De sætter sig begge).

Maren: (fremmed, kigger sig om, lidt genert)

- Per: (sidder og betragter hende) Det er muligt, du synes, her er ikke så pænt, men det ligger jo sådan, at min kvinde gik hen og døde her forgangen år — og så må vi hjælpe os lidt, sådan som vi kan bedst
- Maren: Ja, det sagde Boel.
- Per: (måber) Boel ... Nå hende, bassekvinden! Har du snakket med hende?
- Maren: (nikker)
- Per: Om — æh — om mig?
- Maren: (nikker igen)
- Per: (mens et stort smil breder sig) Jamen — æh — er det da — er det da for at se på mig, at du er kommet?
- Maren: (nikker for 3die gang)
- Per: (stryger sit skæg og rykker lidt nærmere) Jamen — det var da fornøjeligt, så må en anden en da også tage dig lidt nærmere i øjesyn — men — da kan én jo kun give op med det samme — sådan en køn, gevaldig pige — kunne du tænke dig, at
- Stine: Per, hvem er det, du snakker med? Er det Karen Sofie? (døren bag dem er gået — derfra den høje, klynkende stemme)
- Per: Nej, Gammelmor, nej, det er en ung pige.
- Stine: En ung pige, hvad skal hun her? Jeg troede, det var Karen Sofie, der endelig var kommet hjem igen.
- Per: Nej — gamle Stine — nej, men vær nu god at gå op i din seng igen — du bliver kold af at stå der.
- Stine: Ja, jeg fryser — det er rigtig nok, det gør jeg, jeg fryser, Per.
- Per: (godmodig) Kom, så skal jeg hjælpe dig op — lille mor — kom.
- Stine: (lykkelig) Tak skal du have, Per, du er sådan en god dreng (de går, man hører deres småsnak)
- Maren: (står betuttet tilbage — da går døren og Chresten kommer med brændevin, flaske og dunk, han nikker).
- Chresten: Goddag — ved du, hvor min far er gået hen?
- Maren: Ja, han hjalp en gammel kone i seng
- Chresten: Nåe — ja, det er Gammelmor, hun går i barndom og kan ikke rigtig hitte rede i nogen ting.

- Maren: Hun snakkede om Karen Sofie — hun ventede på hende. Hvem er det?
- Chresten: (lavmælt) Det er min mor — hun er død — men det kan Gammelmor slet ikke få fat på. Hun var syg, da mor døde — så hun har ikke oplevet det, som vi andre.
- Maren: Spørger hun efter hende — hver dag?
- Chresten: (nikker) Ja — og står op og leder — mor var hendes datter, og Gammelmor har aldrig været andre steder, hun er født her på gården — nå, men jeg må ud til mit arbejde (går).
- Maren: (står lidt — så får hun øje på brændevinen, hun løfter på dunken efter at have proppet flasken af — dunken rammer bordet igen med et brag, vælter flasken og kluk-kluk siger det, hen over bordet og dryp-dryp — ned på gulvet — hun står lidt og ser på det — så hører hun Pers skridt — vender og går).
- Per: (kommer småsnakkende) Nå, endelig fik jeg da Bedste til ro (opdager ødelæggelsen) Nej, men hvad er dog det? — Den gode drik — å, sikken en prygl til knægt — smider sagerne ind uden at sanse, om de står eller de falder (holder flasken i vejret) kun en elendig lille slat tilbage — alt det andet spildt ud i sandet. — kan kan vente sig, min gode Chresten. Ja, nu er én da pisket til at tage spunsen af den store tønde (prop- per dunken af — hælder op — drikker langt og inderligt — flere gange — bliver i humør — synger):
Først kommer Offer, og så kommer Ædelig, og så kommer 7 mands Ædelig, og så kommer kongens bønder alle (drikker — synger) Bejle vil Offer - bejle vil Ædelig o.s.v.

(TÆPPE)

3die billede

Høst, samme år, morgenstund i Pers gård

- Per (sover i alkoven — med lyd — andre lyde: hanen galer, hestene vrinsker, hunden gør o.s.v.)
- Chresten (kommer) Far — fa-ar!
- Per: (giver et grynt)
- Chresten: Jamen far — sover du endnu?
- Per: (gabende) Ja, jeg gør — hvad er der?
- Chresten: Slagteren er her — hvad for et af lammene skal vi tage?
- Per: Det største — vi bliver mange.
- Chresten: Du tror ikke, vi kunne nøjes med det sorte?
- Per: (puster hånligt) Nej, det kan vi ikke. (Chresten går)
Det sorte — sådan en skrimpe — ikke fugls føde på (stikker benene ud, kommer i tøjet, nynner veloplagt). Vågn op og slå på dine strenge (hans første gang er til langbordet, hvor ølkruset står — han tømmer det — da hører man Gammelmors slæbende trin).
Nej — lille Bedste — er du nu der igen (går til døren og åbner). God morgen, Stine — god morgen — har du sovet godt — hvad? Kom, så går vi to, kom!
- Gl.Stine: Karen Sofie, er hun kommet — kald på hende — jeg vil snakke med hende — Karen Sofie — (de går)
- Chresten: (kommer igen, kaldende) Far, far — hvor er du?
- Per: (oppefra) Jeg er heroppe — hos Bedste.
- Chresten: Er du ved at komme?
- Per: Ja, bi kun et øjeblik (kommer). Hvad er der så?
- Chresten: Det er slagteren, han spørger, om han må få skindet?
- Per: Nej, det skal jeg have og lægge på min ryg, nu det går mod vinter, det hjælper at holde gigten nede.
- Chresten: Trine Per Laus' siger, at katteskind er meget bedre.
- Per: Siger hun det? — Så — ja, det er nok muligt, det kommer mig for, jeg har hørt det før — jamen, så hils du slagteren og sig ham, at han kan fly mig et par katteskind i stedet.

Chresten: Jo (går).

Per (alene lidt — så kommer Maren i særkeærmer og opkiltrede skørter — fra slagtingen. — Hun er nu kone på gården)

Maren: God morgen.(glatter sit tøj) Det var et godt lam! Hvor meget af det skal bruges til høstgildet?

Per: (veltilpas) Det hele! Hver en smule — skal der være gilde, så lad der være gilde!

Maren: (lavmælt — Per er tunghør). Det hele! Det ville da være josseri! Sådant et stort, fedt lam — nej, det skal jeg nok bestemme.

Per: (intetanende) Det er rart, du er tilfreds med det, Maren — og så koger du os en rigtig god gryde suppe med urter og svesker — og så beder vi hele byen til gilde!

Maren: Nå — — ? Hele byen, siger du?

Per: Ja, dem allesammen, som kan rummes oppe i øverstestuen — og så drikker vi — og spiser peberrodskød og danser til den lyse morgen — ork — det bliver vort bryllup om igen, Maren — kan du huske, hvor du dansede den nat med alle bysens karle — — det er skade, at mine ben ikke vil mere — du kan tro, i mine unge dage, da var jeg den første på dansegulvet og den sidste til at komme af det, men nu — ak nej! (han gnider de sølle ben).

Maren: (har gået og redt seng, retter det ternede omhæng) Hvordan — vi skal vel have de hvide broderede stykker op her på fredag?

Per: Selvfølgelig — her skal være lige så nysseligt — så net, her kan blive — nu er her jo kommet kone på gården igen, og ung kone, som én kan gå og se sig glad på både hellig og søgn. — Maren, kom og lad mig holde lidt af dig — du står der og ser så pæn ud med din sorte konehue — kom!

Maren: (køligt) Jeg har ikke stunder nu, Per. Jeg har så meget, der skal være færdigt til fredag (vender ham ryggen).

Per: (falder ned fra sine højder) Ja, ja, lille Maren, så venter vi, når du synes, jeg vil jo så gerne fornøje dig, om jeg kan — — men — nu skal du se, ja, nu skal du bare se, hvad jeg har — jeg fandt det frem i går — det er sikkert lige noget for dig (går til skabet). Det er arvegods, min pige — fine sager (pakker ud) Se! Hvad synes du? (viser en sølvske).

Maren: Jo, det er rigtignok en pæn ske — hvem har du arvet?

- Per:** Mine forældre. Ser du, min far var i mange år kusk og forri-
der hos greven på Gaunø — og nede fra det holstenske kom
der en ung jomfru, hun tjente for mejerske samme steds. De
to, de gik og fik sådan det, man kalder et godt øje til hinan-
den, og det endte med, at greven gjorde deres bryllup og gav
dem hus og hjem herude i Folehaven — men desforuden
drager greven til kongens Kjøbenhavn — går ind hos en fin
sølv-mager og køber denne hersens ske og forærer mine for-
ældre den på bryllupsdagen.
Den er aldrig bleven brugt, den var ligesom for fin til nogen
af os — forstår du. Det blev mig, der fik den, da min mor
døde — og nu giver jeg den til dig.
- Maren:** Du får tak, Per. Den er jeg glad for, men jeg ville jo gerne
have lov til at bruge den ind imellem, sådan ved højtiderne?
- Per:** Jamen, gør du dog bare det, det vil da se nysseligt ud, når
du sådan sidder og spiser med sølv! Jeg vil gerne spise med
min gamle træske alle mine levedage, bare jeg kan se dig
fornøjet som nu (vil stryge hendes kind).
- Maren:** (trækker sig tilbage).
- Per:** For resten er der også en anden ting, jeg har tænkt på. Se,
min første kvinde, Karen Sofie, hun havde en masse godt
tøj. Det kunne da være, der var noget imellem, du kunne
pynte dig med — kom — lad os se på det — det ligger her i
hendes brudekiste (åbner) Her skal du se: hue, lin, tørklæde,
særk, forklæde, kjole — hvad?
- Maren:** (hvis øjne tindrer) Nej, hvor er det pænt — og det må være
mit — altsammen?
- Per:** Hver en stump, lille Maren, prøv du nu kun stadsen, om den
passer dig, så går jeg et vend ud og slikker solskin. (går)
- Maren:** (alene) hun tager klæder frem, stykke for stykke — føler —
glatter — smiler glad, så begynder hun at prøve og får ef-
terhånden det meste på — hun forsøger at spejle sig i en
rude, men forgæves — hun danser stuen igennem og henter
så Hermands æske — stiller den op, vender og drejer sig,
nykker tilfreds: Så går vi rundt
— Døren bag hende går, Gl.Stine står på tærskelen, hun
kigger — ser kisten åben — tøjet taget frem, taget på, tror,
det er datteren — styrter frem).
- Stine:** Karen Sofie — så kom du dog hjem, min egen pige, å, jeg
har sådan længtes efter dig (slår armene bagfra om Maren).

- Maren:** (forskrækket — hun stod med æsken i hånden, den falder med et brag — Maren bliver vred — ulykkelig, siger hårdt) Nej, gamle Stine, det er ikke Karen Sofie, hun er død — det er Maren — slip mig!
- Stine:** Død!! Jamen, du er da Karen Sofie: huen, tørklædet, forklædet — hvorfor siger du, at du er Maren, hun tager så hårdt.
- Maren:** Hvad siger du, skal du forklage mig — i seng med dig (river sig løs fra den gamle, der falder og ikke kan rejse sig selv — hun ligger smågrædende)
- Stine:** Du stødte til mig — du gjorde — hjælp mig — bær mig i seng.
- Maren:** Nej, om jeg vil — jeg vil ikke røre ved dig (går til døren, kalder) Kjesten — kan du komme og hjælpe Gammelmor i seng (tager sit tøj — går).
- Kjesten:** (sød — 18-årig — kommer) Men dogheden, Bedste, ligger du der? Faldt du?
- Stine:** Ja, jeg faldt — og jeg fryser — og jeg er bange — vil du hjælpe mig — vil du?
- Kjesten:** (godmodig) Ja, det vil jeg da, det kan du da tro, jeg vil — kom, lille Bedste (får hende op), så går vi to (hjælper hende ind — da de er gået, kommer Maren — i sit eget tøj — hun smækker låget på kisten)
- Kjesten:** (kommer)
- Maren:** Tak skal du have, Kjesten — kom her, jeg har noget, jeg vil give dig. Se her: en hue, et tørklæde, et forklæde, en særk, en kjole — alt det må du få.
- Kjesten:** Jamen, madmor dog. Hvorfor giver I mig sådan en masse dejligt tøj?
- Maren:** Det har været Karen Sofies — jeg synes, du skal have det — du er en flink pige — slid det med helse.
- Kjesten:** Tak, mange mange tak! Så pænt tøj har jeg aldrig haft, nej dog (glatter ned over silkebånd).
- Maren:** Lad mig se, om huen passer dig, om den klæder dig (sætter den på — går et skridt tilbage) Jo, den er pæn til dig — vend dig en gang — ja, nu kan du ordentlig pynte dig til høstgildet.
- Kjesten:** (strålende) Ja — og det er på fredag allerede, å, hvor er jeg dog lykkelig (hopper ud af stuen).

Maren (alene) går alvorlig hen og samler Hermands æske op — den er hel — men spejlet er gået i stumper og stykker. Hun lægger sig på knæ og samler skår op, og tårerne drypper — og nu — som et ekko hører hun Hermand synge:

Men du kom ej til kirke
for du har fået en anden kjær ...

(TÆPPE)

4de billede

Samme sted — 3 år senere — en forårsnat

Per *(sidder alene for bordenden med bibel og salmebog opslagen foran sig, en lysestage med en prås er tændt, han læser besværligt og mumler)*

Og Gud Herren sagde til Adam: Da være jorden forbandet for din skyld, og den skal bære tidsel og torn — nej, nej — det var ikke der — lad mig se (blader) jo, her har vi det: Og Gud Herren sagde til kvinden: Med smerte skal du føde dine børn, og din attrå skal være til din mand, og han skal herske over dig — ja — det er Guds ord og hans lov — ti må jeg med tålmod vente på, at Maren får det overstået (sukker lidt — gaber — stikker en pude under hovedet — skubber sig op i bænkhjørnet og slumrer blideligt ind).

— pause —

Lotte: *(kommer hastigt oppe fra — går i køkkenet efter en kedel kogende vand — standser ved Per)*

Nå, stakkels Per, der sidder du, ja, et mandfolk er dog kun tilovers, når der er kvindestue i hans hjem (går).

Per *(sover fredeligt fra det hele — pludselig skærer barnegråd igennem — hurtige trin høres, døre går o.s.v.)*

En kone: *(kommer, betaget endnu efter det under, en fødsel er, hun vender i døren og råber tilbage)*

Lotte, hvor var det, du sagde, lagenerne lå?

Lotte: *(oppefra) På kisten! Men gå også i køkkenet og tag et fad eller et andet Hånde med dig.*

En kone: Jo — *(hun løber til kisten — i køkkenet — forsvinder. Alt dette sker, mens barnet græder, og Per sover.*

(da kommer Lotte højtidelig ind)

Lotte: Per — Per *(rusker i ham) nu må du vågne, hører du? Det er næsten morgen, og det er overstået — godt overstået. — Maren har født en velskabt dreng til verden. — Må jeg, din søster, være den første, der ønsker dig til lykke. Til lykke, Per (hun tørrer øjne i forklædet).*

Per: *(vågner langsomt op) Hvad siger du, Lotte?*

- Lotte: (håndfast) Jeg siger, at Maren har født dig en dreng!
- Per: En dreng! — Ja, Maren er en dannekvinde, hun giver sin mand en søn, første gang hun går i barselseng. — Hvor stor er han?
- Lotte: Ja — han er ikke vejet endnu, men taget efter øjemål, da holder han sine 8 pund — det er en dejlig dreng — og sikken røst han har — kan du ikke høre? (Lotte har, mens de snakker, været ved kisten — taget en dug og bredt den på langbordet, en af de gamle hjemmevævede duge; nu kommer de fine stager med tykke lys frem og tændes — højtid i stuen. Nu går døren, og jordemoderen kommer med den nyfødte i sin favn og alle byens gode kvinder efter — der er en 7-8-9-10 stykker).
- Jordemor: (højtidelig) Din kvinde har født en søn, Per Christensen. Du er den første, jeg giver ham til, for jeg kan vel regne med, at du vil anerkende ham som din?
- Per: Jo, jo, det vil jeg da rigtignok, det kan du tro, jeg vil. Kom du kun med ham (tager imod barnet)
Nå, nå, lille dreng (visseluller ham) fars egen søn — — Sæt jer ned, I gode kvinder — vær så god (de kommer til sæde)
Lad os bede en bøn sammen med denne lille ny — Vorherres skabning! (alle folder hænder, Per om drengen)
Du — vor store Gud, vi siger dig tak for dette barn. Led du det gennem denne verdens vanskeligheder. Værn vort barn — nu og altid. Amen.
- Konerne: Amen.
- Per: (begynder at synge, konerne falder i med): Nu takker alle Gud (første vers)
- Jordemor: (går til Per) Ja, så vil vi da igen gå op til moderen og vort videre arbejde med hende og den lille. — Til lykke med sønnen, Per Christensen.
- Per: (takker — alle koner kommer og ønsker til lykke, inden de forlader stuen, Per er ør af takkeri — han rejser sig og strækker sig)
Å — ja! det har været et strengt døgn at komme igennem, å-ja-ja! (Går til hjørneskabet og tager sig en dram). Og så, at én ikke kan komme op og se til Maren, så længe hele det slæng af kvindfolk er her (står lidt ubeslutsom — går så til døren — kalder): Chresten! Chresten, kom — lidt gesvindt — hører du!

Chresten (kommer)

Per: Du har fået en lillebror, du har — en stor karl på 8 pund — det er vel overstået — ja — — spænd mig bæsterne for — du kan tage Klaus og den gamle røde — — hvad siger du? — hvad? — Hvor jeg skal hen? Jeg vil lige age til Roholte og melde pastoren, at jeg har fået en søn (under det sidste har Per gået og nettet sig, trukket i kofte med sølvknapper, fundet hue frem o.s.v.

(TÆPPE)

5te billede

**Efterår — mange år senere —
også en datter er født, Mette Kirstine, hun er nu 16 år**

Maren: *(står ved vinduet i egne tanker - hun er langt borte - for sit øre hører hun Hermand synge:*

Jeg ville plukke roser ...
jeg elsked dig så ...)

Per *(kommer — sangen standser — han står lidt og ser på sin kone, hun bliver stående ubevægelig ...*

Per: *(sukker dybt og sætter sig)*

Maren: *(»vågner« — trækker vejret dybt — vender sig og går)*

Per *(sukker igen, noget lignende er hændt ham nogle gange, han forstår ingenting — sidder og triller fingre — tager så i en vestelomme og får fat i et stykke træ — fisker en kniv frem og snitter = liger en rivetand, mens han nynner en visestump).*

Hendrik: *(kommer) Goddag, svoger Per.*

Per: Goddag, Hendrik — kom — sæt dig ned.

Hendrik: Jo tak — nå, hvordan går det?

Per: Jo — det går da!

Hendrik: Jeg synes, du trækker på det. Er der sket noget?

Per: *(ryster på hovedet) Nej — alt er som det plejer van.*

— pause —

Hendrik: Det er ved at blive koldere i vejret nu.

Per: Ja

Hendrik: Det er også at fornemme, at dagene tager af.

Per: Ja.

Hendrik: Men hvad! Det er jo, hvad vi kan vente, når vi har passeret Mikkelsdag.

Per: Ja.

Hendrik: Er det nået til jer, at Trine Per Laus er død?

- Per: Hva' siger du?
- Hendrik: Ja — hun døde ganske pludselig nu ved middagstid — hun stod over maden.
- Per: Så — — ja, der kan man se, nu står Per Lausen der — helt uden hjælp — hvor gammel blev hun?
- Hendrik: Sidst i 50erne, siger de.
- Per: Så — — pause —
- Hendrik: Nå, én må vel se at finde hjemad igen. (standser) Er der noget, der trykker dig, Per, jeg synes, du er så fåmælt?
- Per: Å — ikke andet, end at jeg er ved at blive gammel.
- Hendrik: Ja, hvad, det bliver vi jo alle, dersom vi lever længe nok.
- Per: Jeg er blevet det, der er så mange ting, jeg ikke kan mere.
- Hendrik: (trøstende) Nå — er der nu også det? Du sidder da ude og nyder vejret, som du plejer van. Og du flytter rundt om længerne, for at solen hele tiden kan skinne på dig.
- Per: Ja, men ikke ret længe ad gangen, jeg kommer så snart til at fryse og må så herind og sidde — alene.
- Hendrik: Derude sidder du da også alene, svoger Per.
- Per: Det er lige godt noget andet. Folk går forbi, de hilser, ja somme standser og slår en sludder af, jeg føler sådan bysens liv om mig.
- Hendrik: Per, prøv nu at se lyspunkterne: du er gammel og aflægs, ja — men så har du en ung, rask kvinde, der gør besked alle vegne — ork, her er jo så net både ude og inde — hun sørger for alt.
- Per: Nej, svoger, ikke alt.
- Hendrik: Hvad mener du, har du noget at klage på Maren ? Hun er den skrappeste kvinde, jeg kender.
- Per: Det er hun — meget — men hun er uden føling for sin mand.
- Hendrik: Hvor kan du dog sige det, Per, hun har født dig både en søn og en datter.
- Per: Det har hun — men det siger jo ikke noget. Det er en kvindes pligt at give sin mand afkom, dersom hun kan.
- Hendrik: Jamen, hvad forlanger du da mere?
- Per: (famlende) Å — jeg ville jo så gerne, om hun ville holde lidt af mig — vi er jo dog gifte.
- Hendrik: Det er I, Per, det vil sige, du er gift med Maren, men — — det

kan jo godt være, at hun er — ligesom mere gift med — alt det andet — gården og med

Per: (bitter) Ja — og i det ægteskab svigter hun ikke.

Hendrik: Nu skal du også være rimelig, Per — og forsøge at se sagen fra hendes side: Her kommer hun — ung og frisk — til en gård, der trænger — både ude og inde — din bedste tid er gået — du giver hende tøjlerne — og hun tager dem — styrer og regerer, ja, og du sætter dig til rette og lader hende gøre det — det er vel sådan, at du har ikke været i din udmark i Marens tid — og så bebrejder du hende

Per: (afbryder) Nej, nej, Hendrik, jeg beundrer også alt det, hun kan — men jeg gav gerne det hele bort for en smule godhed. Hvad er der ved det altsammen, når vi ikke har stunder at være lidt gode ved hinanden, det må dog være Vorherres mening med livet her på jorden.

Hendrik: Du skal passe på, Per, at du ikke gør Maren uret. Har du aldrig tænkt på, hvor besværlige de første år har været for hende: dine 2 store børn, Chresten og Laurentze — og gamle Stine, der var slem at passe, det var ikke det bare narreværk at gå ind til.

Per: Gamle Stine, siger du — stakkels gamle Bedste — hun blev bundet til sin seng, Maren ville ikke have hende rendende ... Hendrik, tror du, at man kan dø af skræk?

Hendrik: Det har da virkelig aldrig spekuleret på ... hvorfor spørger du om det?

Per: Å — man får så mange tanker, når man sådan sidder ene — og har tid.

Hendrik: Ja, ja, Per — se nu at få det bedste ud af det — tænk imellem på, hvor glad du var, da du giftede Maren — det var jo rent ud over alle bredder — hvad tror du, alle vi fornuftige bymænd tænkte, da du solgte din bedste ko ud af stalden for at drage til Køge og købe denne hersens fine dims til Maren i fæstensgave — det var jo meget mere, end nogen af de andre gårdkvinder ejede — du vidste ikke noget for godt til hende.

Per: Nej — ja, hvor var jeg glad og stolt dengang — ræk op på hylden bag dig, Hendrik, og tag tingesten ned — jeg kunne lide at se den igen.

Hendrik: (tager et sølv-hovedvandsæg ned) Den er osse nydelig, et fint stykke pillearbejde (giver Per ægget).

- Per: (tager varsomt imod) Ja, det er rigtigt (vejer det i hånden) den smule her kostede en hel ko.
- Mette K.: (kommer) Far, der er bud omme fra nej, goddag, sognefoged, jeg vidste ikke, du var her.
- Hendrik: Goddag, lille Stine — nå — det vidste du ikke — nej, men jeg går også nu.
- Mette K.: Jamen, det skal du da ikke, bliv dog og snak lidt med min far (til Per) Men hvad er det, du sidder med, far? Mors fine hovedvandsæg — er du dårlig — trænger du til lugtesalt? (ler) Skal jeg sætte det op for dig?
- Per: Ja, gør du kun det. Svoger Hendrik og jeg ville bare se lidt på det (hun sætter på plads), men hvad kom du ellers for, min egen pige?
- Mette K.: Ja, far — der bud omme fra Per Laus — har du hørt, at Trine er død? — det er en af karlene, der er her, om du kunne tænke dig at låne dem din kiste? Det vil knibe for tømreren at få gjort en i tide, han har en bullen finger.
- Per: Selvfølgelig kan de få kisten, når det står sådan til, så kan jo Jens tømrer tage mål af mig til en anden, når hans finger bliver rask. Sig også, de må skikke bud, hvis der er andet, vi kan hjælpe dem med.
- Mette K.: Det var dejligt, far, så siger jeg det, og jeg kalder på Hans Jørgen, at han kan hjælpe med at få kisten ned fra loftet.
- Per: Ja, gør du det, lille Stine. (lunt) Hvem af Per Laus' karle er derude?
- Mette K.: Det er Per Jørgen, far. (løber hastigt ud)
- Hendrik: Jeg synes, hun fik sådan et hastværk. (ler) Er der noget mellem hende og smedens søn?
- Per: Det ser ud til det, og det er jo meget godt, hvor er de kønne — de unge, når de er forelskede — de ligesom svæver.
- Hendrik: (mere jordbunden) Ja — og så er de både blinde og døve for alt andet.
- Per: Hys — hør, nu er de på vej ned ad trappen med kisten.
- Hendrik: Sig mig, Per, hvor længe har du haft den stående klar?
- Per: Tja — jeg ved det ikke så lige, men en snes år vel! I mange år har jeg taget min middagssøvn i den — mens benene endnu kunne tage trappen — og nu bliver den til Trine, — ak ja, hun gik så hastig ud af denne verden — lad os bede Gud Fader om at tage vel imod hende (de to gamle bønder

tager huerne af, folder hænderne og beder en bøn for Trine
Per Laus).

(TÆPPE)

6te billede

Efter Pers død — 1860

(Den gudelige vækkelse er nået egnen. Marens travle dag gør, at hun ikke sanser, hendes børn er blevet voksne).

Mette K.: (ene i stuen, hun gør rent, men glemmer — og står og læser i sin andagtsbog)

Denne bog tilhører Mette Kristine Pedersdatter af Orup — den er mig foræret. Gud give, den må blive mig en trøst ...

Maren: (kommer bag på hende) Stå nu ikke der og drøm, Stine, men få dit arbejde fra hånden. Jeg har skummet fløden, så alt er klar til, at du kan begynde at kærne.

Mette K.: (fredsæl) Ja, mor, nu skal jeg nok.

Maren: Har du givet hønsene?

Mette K.: Nej.

Maren: Så har kalvene måske heller ikke fået?

Mette K.: Nej.

Maren: Du må virkelig lære at tage tiden i agt, barn — betænk det gamle ord: Du bør aldrig opsætte til i morgen, hvad du kan gøre i dag. Se, i dag ved du, hvordan du har det, men du ved intet om dagen i morgen.

Mette K.: Mener du, mor, at det gælder for alle ting — ikke at opsætte?

Maren: Ja, det mener jeg — helt bestemt.

Mette K.: Så vil jeg heller ikke opsætte, men igen bede dig om at se venligt til mig og Per Jørgen, om vi dog kunne få lov til at ...

Maren: Nej, Stine, og nej igen — jeg vil ikke have den fattigper til dattermand — nej, havde du lydt din mor og taget Anders Madsen, da han bejlede til dig i fjor, så havde du nu siddet lunt inden døre og var aldrig kommet til at mangle, hverken at bide eller at brænde.

Mette K.: Mor — ville du virkelig gerne, det var blevet? — Nu har Per Jørgen' bejlet til mig i 6 samfulde år

Maren: Glem ham — lille Stine — man bør følge sine forældres råd i den slags sager — og der er en grund til, hvorfor jeg siger nej — det er — fordi hans far, smeden i Tystrup, er gået

mellem de vakte eller hellige — hvad ligner det? Han nægter at komme her og spille til din fars begravelsesgilde — og til Jens Peters' barsel! Alle steder siger han nu nej, og det er så meget mere ærgerligt, som han var en god spillemand — og ikke for dyr. Og hvad forklaring gav han mig, da jeg spurgte: »Jeg glemmer Gud i himlen« — sagde han, »og spiller jeg for folk en hel lang nat, er jeg skyld i, at de også glemmer ham — og det er syndigt!«

Mette K.: (bønligt) Mor — når nu Per Jørgens far føler det sådan?

Maren: Føler og føler — hvorfor skulle han føle anderledes end vi andre? (med vægt) Her — fra dit hjem har vi altid gået i kirke hver månedsdag — og til alle højtiderne — og vi har søgt Herrens bord forår og efterår efter konfirmationerne. — Tror du måske, Vorherre forlanger mere? Og offer til præst og offer til degn har vi betalt rettidig — hvem kan så komme og sige, at vi glemmer Vorherre og ikke lever ret og kristeligt efter hans ord?

Mette K.: Å, mor, du forstår slet ikke, hvad smeden mener,

Maren: (håndfast) Nej, det gør jeg ikke, og jeg tror heller, at han forstår sig selv.

Mette K.: Per Jørgens' far snakker med Gud Fader hver dag — om alle ting — det siger Per Jørgen'.

Maren: Ja, det har en anden én ikke stunder til, og jeg forstår slet ikke, han har, sådan en fattig mand. Men det nytter ikke, vi snakker mere om det, Stine, (fast) jeg vil ikke have dig ind i alt det ...

Mette K.: Lad være at sige mere, mor. Per Jørgen' har flyet mig et brev — jeg har lagt det der, det er til dig (løber grædende ud).

Maren: Er det nu ikke nok, han render én på dørene — begynder han nu også at skrive (går hen og vil læse brevet — forstyrrer af)

Hendrik: (kommer) Goddag, Maren.

Maren: Goddag, sognefoged — vær så god, kom til sæde.

Hendrik: Du får tak. (sætter sig)

Maren: En drik øl?

Hendrik: Tak som byder (drikker). Nå, hvordan står det til?

Maren: A jo — helt godt. Kun har jeg mit besvær med Mette Kirstine, hun vil jo ikke vide af andre end ham — smedens — den hellige derude.

- Hendrik: Jamen, så lad hende dog få ham, Maren. Han er jo en flink og flittig karl. Var det gået ham som ventet, havde han jo arvet den gård henne i Ulse, hvor han er groet op — så havde du måske ikke sagt noget til det?
- Maren: Det havde allenfals hjulpet på det, om han havde haft lidt, men han er jo ikke engang til sinds at ville kræve sin ret derhenne, og det var vel ikke mere end rimeligt?
- Hendrik: Der er nok, der kræver, Maren, til tider mere end deres ret. Skøn du dog på sådan en fredelig dattermand til dine gamle dage — giv du dem en udlod og byg dem et hjem, det
- Maren: (stolt) Jeg har ingen jord at undvære, Hendrik, gården her er meget tilpas i størrelsen.
- Hendrik: Jamen, du kan da ikke blive ved at slide med alt det, Maren.
- Maren: Endnu i mange år kan jeg, det kan du være forvisset om, jeg er ikke plaget af dårligdom eller nogen slags svagheder.
- Hendrik: Ja, men — hvad så med din søn?
- Maren: Å — den dreng! Han kan jo bare tage lidt bedre fat og hjælpe mig.
- Hendrik: Det ville han da vist også nok.
- Maren: Tror du?
- Hendrik: Ja, han var inde hos mig i går — da snakkede vi en hel del.
- Maren: Om hvad?
- Hendrik: Om meget forskelligt (tøvende) og — jeg — lovede at spørge dig, Maren, om du vil overlade ham gården
- Maren: (går næsten i knæ) Gården!!
- Hendrik: Ja — og gå på aftægt. Hans Jørgen vil gerne sætte Gammelmors stue pænt i stand til dig.
- Maren: (som før) Gammelmors stue — jeg nej, Hendrik — aldrig!!
- Hendrik: Og hvorfor ikke? Sådan er livets gang, Maren, vi gamle må vige og lade de unge komme til.
- Maren: Jamen, hvad tænker drengen dog på? Vil han giftes da?
- Hendrik: Det ville han vist gerne, men det har knebet for ham at få det sagt.
- Maren: Hvem vil han giftes med? Ved du også det?
- Hendrik: Ja — det ved jeg. Det er med Christoffers datter nede fra Mosebølle, en pæn og dygtig pige, som du nok skal blive glad for.

- Maren: Hvad skal jeg så? — Jeg er jo ikke gammel?
- Hendrik: Du får sikkert lov at hjælpe de unge, det gør mange aftægtsfolk.
- Maren: (i oprør) Nej, aldrig skal nogen få mig til at blive aftægtskvinde på denne gård — så må jeg flytte!
- Hendrik: Hvorhen?
- Maren: Jeg ved det ikke, men
- Hendrik: Hvor kan det være, du farer sådan op, du plejer van at være en rolig og besindig kvinde?
- Maren: (tier)
- Hendrik: Hvad er du bange for, Maren?
- Maren: Hendrik — vi har vel — allesammen — noget, vi gemmer dybt i vort sind — jeg, så vel som andre.
- Hendrik: Du skal have lov at have dit. Det er ikke mig, du skal gøre regnskab for, Maren (lille pause).
Men — jeg har et spørgsmål til dig: I Pers tid købte I en stor portion brændevin ovre hos høkeren — det ved vi alle — hvor den blev af, ved vi også, men — hvor bliver den nu af?
- Maren: Ja, det sker, jeg skænker en dram til husmænd og karle på travle dage, men derudover er vort forbrug ikke.
- Hendrik: Maren — høkeren sagde mig, at I købte fuldt så meget nu som i Pers tid.
- Maren: Snak — han har været drukken.
- Hendrik: Høkeren drikker ikke, Maren.
- Maren: Hvad vil du da sige dermed? Tror du, der sker overnaturlige ting i vor gård?
- Hendrik: Nej — desværre! Alt går sikkert såre naturligt til. Jeg har haft min mistanke, jeg troede også, du havde haft din, men her gælder nok det gamle ord, at de sidste, der får øjnene op for noget galt hos børnene — det er forældrene. — Det gnaver mig at skulle lukke dine øjne op, Maren, men — — det er din søn, der tømmer dunken nu, han har arvet sin fars last.
- Maren: (synker ned på en stol — helt bedøvet — for hendes øre lyder møllermadammens røst: »Mon du ved, at Per Christensen er slemt forfalden til druk?« — og hendes egen lyse stemme: »Det skal jeg nok få vænnet ham af med!« — og madammen: »Ja — det tror du«
- Hendrik: (står lidt og ser medlidende på hende — så går han — han kan ikke hjælpe hende i øjeblikket).

7de billede

Dagen efter — ved aften

- Maren: *(siddet i stuen med sit skrivetøj, hun skriver, så pennefjeren kradser – standser og læser):*
Aftægtskontrakt — hvorefter jeg, Maren Hansdatter, enke efter afgangne gårdmand Peder Christensen af Orup — — afstår til min søn min hidtil i fæste havende gård i Orup (rejser sig og kalder)
Mette Kirstine!
- Mette K.: (kommer) Hvad vil du, mor?
- Maren: Gå ind og spørg Hendrik sognefoged, om han har stunder at snakke med mig.
- Mette K.: Sognefogeden var her jo i går, mor, og da snakkede du længe med ham.
- Maren: Ja, min pige — men det er noget vigtigt — gå nu.
- Mette K.: Har du læst Per Jørgens' brev?
- Maren: Ja, jeg har, det snakker vi to om senere — gå så!!
- Mette K.: (går)
- Maren: (læser videre) Gården modtager han i den stand, hvori den forefindes — uden ansvar for mig, hvorfor han er pligtig at afholde alle mulige udgifter samt påhvilende gæld
- Hendrik: (kommer) Goddag igen ...
- Maren: Goddag, sognefoged — og velkommen skal du være.
- Hendrik: Er du kommet lidt over det, Maren?
- Maren: (sukker) Ja — men det var noget nær det drøjeste stød, jeg har fået — — Chresten, min flinke stedsøn, klarede sig fri for den arvepart, men Hans Jørgen — min søn Sæt dig, Hendrik, vær så god.
- Hendrik (sætter sig — lille pause)
- Maren: Nu skal du høre et brev, der blev mig leveret i går.
- Maren: (læser) Gode ærede Maren Per Christensen.
Jeg beder Eder, inderlig og hjertelig, om I ikke vil forbarme Jer over mig og Eders datter og snart gøre et bryllup med os to. Jeg synes, I kunne gøre en god og kristelig gerning der-

med. Jeg elsker pigen meget højt, ellers ville jeg ikke være så påtrængende med at blive gift med hende. Føj mig nu i dette, så vil jeg føje Eder, om jeg så tør sige, i alt andet. Jeg har skrevet disse linier i en god og kærlig hensigt, thi jeg mener det hjertelig godt med Eder, og Vorherre mener det visselig allerbedst med os alle. Ham alene være pris og ære i al evighed. Amen.

Eders gode ven, Peder Jørgensen.

Hvad mener du, sognefoged?

Hendrik: Jeg mener, det er et godt — ja, rent ud et storartet brev — ja, hvad mener du selv?

Maren: Som du — særlig hæfter jeg mig ved en vending her (læser) »Føj mig nu i dette, så vil jeg føje Eder, om jeg så tør sige, i alt andet« — se, det gør, at jeg følger dit råd fra i går. Jeg tager en 7-8 tdr. land fra ude bag skovene og bygger til Mette Kirstine.

Hendrik: Og Per Jørgen'?

Maren: Og Per Jørgen', ja, og så lader jeg min søn få gården.

Hendrik: Og du selv?

Maren: Jeg bygger Mette Kirstines hjem 2 fag større og flytter så med de unge ud. De kan hjælpe mig i mange år, der skal lægges meget arbejde, før det giver noget fra sig igen.

Hendrik: Og Hans Jørgen — hvad skal han svare dig?

Maren: Jeg har skrevet lidt ned her, og vil bede dig sige mig, om du synes, det er rimeligt:

(læser) Til min underholdning leverer mig min søn årlig:

2 tdr. rug — eller om forlanges i stedet derfor —

32 lispund baget brød, 2 tdr. byg og 2 skp. hvede, 1 fedesvin på 6 lispund flæsk, 8 pund lys og 2½ favn kløvet bøgebrænde og 10 rdl. i penge og 40 rdl. én gang for alle ved afståelsen.

Hendrik: (nikker) Ja, vel — er der mere?

Maren: Af haugens frugter leveres mig årlig:

1 tønne æbler, 2 skp. svesker og ½ lispund kirsebær.

Hendrik: (nikker igen)

Maren: (fortsætter) Af kreaturer udtager jeg 1 ko og 2 får, hvilke græsser forsynlig på gårdens marker — halm og hø bringes mig til vinterfoder. Når samme ko enten bliver for gammel eller på anden måde uduelig, er min søn pligtig at levere mig en anden forsvarlig ko i stedet.

Hendrik: Nej, Maren, det er ikke rimeligt (får papiret og læser) »og om samme ko bliver for gammel« — ja, det kunne jo endda gå, men ved ulykkestilfælde, så kunne Hans Jørgen jo komme til at give dig en ny ko hvert eller hvert andet år — nej, det må du strege over.

Maren: (streger)

Hendrik: Og når Hans Jørgen nu skriver under, så må han love dig at sørge for kørsel efter doktor, om du bliver syg ... og så må du have en bestemt aftale om, hvem af dine børn, der sørger for din begravelse.

Maren: Ja, det er da rigtigt, det har jeg helt glemt.

Hendrik: Og — så kan det vist ikke være stort anderledes, men ligegodt tror jeg, han skal strenge sig an, Hans Jørgen, om han skal tage det ud af gården, tillige med alt det andet — hvad siger han?

Maren: Ingenting. Jeg har ikke snakket med ham endnu.

Hendrik: Heller ikke med Mette Kirstine?

Maren: Nej — heller ikke med hende — jeg har haft så meget at gøre med at finde en vej ud, så ...

Hendrik: Ja — det forstår jeg, men du kan trygt komme til mig, Maren, om der bliver noget.

Maren: Der bliver meget, Hendrik, og svært bliver det, husk på, jeg er kun 52 år.

Hendrik: Du har været en dygtig kvinde, Maren, og fyldt mands plads — og — med hensyn til din søn, ja, da har vi da lov at håbe, at det ansvar, han nu går ind til, må være ham en hjælp mod mod det andet, ja, men jeg vil gå igen.

Maren: Farvel, Hendrik — og tak skal du have.

Hendrik: (går — man hører ham i køkkenet) Nå — er du der, Mette Kirstine, gå et vend ind i stuen, din mor venter dig.

Mette K.: (kommer) Hvad vil du mig, mor?

Maren: Kom herhen, min pige — sæt dig. Ser du, jeg har læst Per Jørgens' brev, og det er et godt brev, det sagde også sognefogeden, jeg læste det for ham, og vi er blevet enige om, jeg og så sognefogeden, at I får lov at gifte jer efter høst.

Mette K.: Mor — er det sandt — jeg og Per Jørgen'?

Maren: Ja — jeg bygger et hjem til jer, din bror skal jo have gården.

Mette K.: Ja, selvfølgelig — men så du, mor?

- Maren: Jeg rejser med dig — og Per Jørgen’.
- Mette K.: Å — gør du. (trækker vejret dybt) Det vil knibe mig at skulle fra mit gamle hjem her, men når du rejser med, så kan jeg, du er dog det bedste på hele gården, mor. (slår armene om hende)
- Maren: Du er en god pige, lille Stine — gå du nu og hent Per Jørgen’, jeg har skikket bud efter din bror, der er en del, vi skal have snakket om først.
- Mette K.: (ser lykkelig på sin mor og går)
- Maren: (alene — ordner forskelligt og er bag døren, da Hans Jørgen kommer, han står lidt ubeslutsom, da han ingen ser i stuen, går så hen mod hjørneskabet — fars gang før ham — tager op efter nøglen — den er der ikke)
- Maren (kommer frem) Hvad ville du, Hans Jørgen?
- Hans J.: Å — jeg ville bare --- have mig et glas brændevin!
- Maren: På denne tid! Det er dog gerne om morgenen eller ved frokost, at I får en dram.
- Hans J.: Jamen, ser du, mor ... jeg har en hul tand (føler efter) og — en hel del tandværk (tager til kinden) det linder, når man får fyldt lidt stærkt ind til den.
- Maren: Det er rigtig nok, min dreng, det er et gammelt husråd (hun tager nøglen frem og låser skabet op, skænker og rækker ham)
- Hans J.: (tager forundret og glad imod — drikker)
- Maren: (står og ser på ham) Men nu, da du skal være mand på gården, Hans Jørgen, er det nok det rigtige, at du får nøglen. Så kan du lukke op, når du vil (rækker ham den, han tager glad imod).
Men tror du ikke, min dreng, at du skulle gå hen til smeden og få ham til at drage den onde tand ud?
- Hans J.: (ser på sin mor, han ved, han løj. Nu ser han i sin mors øjne, at hun ved besked — han viger, vender og går, og denne vigen fortæller, at det bliver svært at få den onde tand ud).
- Maren: (står og ser efter sin dreng)
Nu begynder for os alle et helt nyt afsnit af livet.

(TÆPPE)

Efterskrift

Maren Hansdatter er en slægtshistorie, fundet frem ved hjælp af gamle breve, skøder og kontrakter og ved, hvad gamle mennesker vidste at fortælle. Fattigdommen på den tid var stor, så stor, at det var mad og tøj, det gjaldt. Det forklarer — måske — at en ung pige frivillig gifter sig med en gammel mand. Talemåder og skikke fra den tid kan synes mærkelige i dag. Særlig undres mange over, at kisten stod rede på loftet. Den fortrolighed med døden kendes ikke i nutiden.

SKRÆDDEREN OG PRÆSTEN

Skræderen og præsten

Hjemstavnsstil i en akt

FORORD

Den gudelige vækkelse har altid interesseret mig meget. Måske fordi jeg vidste, at de gamle i min slægt gik med, da vækkelsen nåede vore egne. Det, der gror efter vækkelsen, er dejlige blomster, tænk blot på de frie menigheder, friskoler og højskoler, ja, forskere mener endda, at vækkelsen var en forløber for grundloven af 1849. Da fik vi lov at tænke, tale og tro frit. Det var en stor håndsrækning, særlig til den danske bonde, der knap var vågnet op efter stavnsbåndets løsning, men her fik han hjælp, så han turde binde an med andelstanken o.m.a.

Allermest var vækkelsen dog en forårsdag, et tårbrud mod en åndsretning, der kold og gold havde bundet alle, jeg tænker på rationalismen. Man ville i den kun anerkende, hvad ens fornuft eller forstand kunne gå med til. Bibelens undere og åbenbaringer blev afskrevet, og fornuf-ten talte fra prædikestolen om søndagen. Ikke så sært, at Grundtvig og mange med ham gik imod, og her kommer vækkelsen ind som en stor bølge, fordi den groede i Danmarks allernederste lag = blandt almuen. Det var de oversete, de ulærde og udannede, og det var langt de fleste. Her voksede vækkelsen sig stor, næsten ubemærket, indtil møder og forsamlinger vakte opmærksomhed og blev forbudt og hindret, hvor man kunne. Alt dette fik først ende i 1849.

Danmarks præster var sene til at opdage vækkelsens betydning. Pastor Willemoes, Herfølge, (en bror til søhelten), var en af de første på denne egn. Derom spillet.

Skræderen og præsten

Hjemstavnsstil i en akt.

Et billede fra Den gudelige Vækkelses tid.
Handlingen foregår i Herfølge præstegård,
en efterårsdag i det Herrens år 1837.

Personerne:

Pastor Joakim Godske Willemoes.

Ane Maria, hans hustru.

Per skræder.

Willemoes (siddet i sin gyngestol og blunder. Den lange pibe holder han løseligt med venstre hånd, brillerne sidder endnu på næsen — en bog ligger på hans knæ).

Ane M.: (kommer) Joakim - Joakim! Vågn op! Skræderen er her. Du bad mig kalde på dig, så snart han kom. — Joakim! Er du nu rigtig vågen?

W.: (trækker vejret dybt) Å - å - ja!
Nå — (med et ryk) Skræderen, siger du — ja vel! (rømmer sig) Å — Ane Maria, har du et krus øl til mig — varmt øl — jeg må have klaret røsten lidt inden den samtale?

A.M.: (går til døren og kalder) Stine! — vil du sætte lidt øl over til præsten — tak! (går til W.) Min gode Joakim. Hvad er der hvad er der med den mand? Hvorfor har du sendt bud efter skræderen?

W.: (med vægt) Efter befaling af min høje foresatte, Ane Maria — provsten. (han nikker betydningsfuldt) Skræderen skal have en ordentlig omgang!

A.M.: Af dig?

W.: (nikker igen) Ja — af mig — — og du kan tro, jeg glæder mig! Jeg skal ikke lægge fingrene imellem. Sådan en — en ..

A.M.: Har han gjort noget meget galt? — Stjålet?

W.: Stjålet? — — Ja, han har stjålet!

- A.M.: Nej — fy dog! (sagte — idet hun går mod døren — hovedry-
stende) — så han har stjålet!
(Pause, hvor A.M. hjælper W. at skifte fra slåbrok til lang-
skødet frakke).
- A.M.: (går igen — kommer ind med krus) Vær så god, min ven —
her er dit øl. Men — vær nu alligevel ikke for streng ved
ham — man ved aldrig, hvilken nød han har lidt — — hvad
der har fået ham til det — døm ikke, Joakim.
- W.: (rømmer sig afvisende)
- A.M.: (går — i døren møder hun skræderen). Vær så god. Præsten
er herinde.
- Skræder: Tak, madam. (kommer) Goddag, hr. pastor.
- W.: (drikker — sætter krus — vender sig langsomt og ser hvast
på ham). Goddag. Træd nærmere!
- Skr.: (går frem til ham)
- W.: (med en håndbevægelse) Sid ned!
- Skr.: Nej — ellers tak. Jeg sidder jo hele dagen lang — så ...
- W.: Godt! Så bliv stående — Per Skræder. (drikker færdig) — Ja,
du er jo ganske klar over, hvorfor der er skikket dig bud?
- Skr.: (rolig) Ja.
- W.: Min hustru spurgte mig nys, hvad du havde gjort — spurgte,
om du havde *stjålet!* Og jeg sagde ja!!
- Skr.: (løfter hovedet — ser på præsten, men siger intet.
- W.: Ja — det er i mine øjne, hvad du har gjort — *stjålet!* Tilranet
dig en ret — påtaget dig et hverv, der ikke er dit!
Hvorfor tror du, man i Danmarks riger og lande har skoler
for voksne, alvorligt studerende mænd — lige op til vort
høje universitet — hvis en hvilken som helst *skræder* kunne
gå hen og gøre samme gavn og fyldest — uden lærdom —
uden studier af nogen art?
Hvi skulle vi andre bruge år af vort liv på at uddanne os til
vor ansvarsfulde gerning for fædreland og folk, dersom
man — som du — bare kan komme sovende til det? — —
Kanske er du en dygtig skræder — ja, jeg har al mulig
grund til at tro det — jeg har kun ros tilovers for den udvi-
delse, du foretog på mine søndags-permissioner i forrige uge
— de passer mig nu — sidder som de skal — al ære og
respekt for et stykke arbejde, jeg ikke selv kunne have gjort,
hverken helt eller halvt så godt — men hvorfor, mand, —
hvorfor i himlens navn kan du så ikke blive ved din saks og

voks — din nål og tråd — og føle tilfredshed der?? Hvorfor skal du holde torsdagsmøder i dit hjem?

Du kan jo komme i kirken om søndagen! Hvorfor skal du læse op af Bibelen for venner og naboer — og præke for dem?

De kan jo komme og høre mig — deres præst — som forstår sig på de dele, formedelst min akademiske uddannelse og lærdom!

Det er mig, der er hyrden i denne fårefold — og du er — uden at forklejn dig — ikke andet end et af fårene, som jeg skal styre og lede frem på bedste måde.

Hvor tør du — hovmodig — stille dig op som lærer og underviser i ting, du intet begreb har om? — Spilde godtroende menneskers tid — det er jo imod al sund fornuft — ja, værre end det — —

Lad mig slutte, som jeg begyndte: Du tilraner dig betroet gods — ophøjer dig til en stilling — til en værdighed, som ikke er din — du tilsidesætter den respekt — den ærbødighed, du skal føle for din præst i hans ophøjede kald — ja, det er alt dette, jeg vil benævne med ordet: *tyveri*!! — Og kom så med dit forsvar, om du har noget?

Skr.: Jeg har — ikke noget forsvar.

W.: (hånligt) Nej — jeg tænkte det nok!
I min indberetning til hans højærværdighed, provsten — kan jeg altså skrive: Skræderen modtog tilrettevisningen uden ét ord til sit forsvar — uden en sætning til forklaring af sin forseelse — uden

Skr.: (afbryder) Nej!!

W.: Hva-behager?

Skr.: Jeg vil ikke forsvare mig, men jeg vil da så grumme gerne forklare præsten

W.: Tak! Den forklaring glæder jeg mig til (sætter sig til rette — suger ild i piben — svinger det ene ben over det andet) Na!!

Skr.: (kommer med lidt besvær i gang) Se, mens jeg boede nede i Sydsjælland — så hændte der en dag det, at Jakob fisker fra Bisserup kom på besøg i vort hjem, og vi faldt i snak med hinanden. Lige på én gang er der et eller andet i vejen med ungerne — — børnene derhjemme — og jeg langer dem et par og jager dem udenfor — det anker min kvinde over, og jeg giver hende igen.
Jakob fisker sidder ganske stille og ser og hører på alt det.

»Har I det tit sådan — ondt ved at komme om ved hinanden?« siger han så.

Ja — det måtte jeg indrømme, at af og til kneb det.

Han sidder alvorlig lidt — det gør Jakob — så siger han: »Så kan jeg godt fortælle dig, hvad der mangler i dette hjem, Per skræder, — I mangler Gud Faders daglige husbesøg.«

Jeg tror nok, at jeg stirrede en kende — men han blev bare ved: »Hvis den kære Gud får lov til at gå ud og ind i vore tanker — i vore huse og hjem — hver eneste dag, vi får lov til at slå vore øjne op — så mildnes vort sind — og vi bliver taknemmelige og omgængelige og lykkelige mennesker.«

»Det er muligt,« siger jeg spagfærdig, »men hvordan bærer man sig ad med at indbyde ham?«

»Man giver sig tid,« siger så Jakob, — tid til at tænke på den store, almægtige Gud, — tid til at læse i hans hellige ord, — tid til at folde sine hænder og be' sit Fadervor — tid til at spørge ham til råds i alle sager af betydning, og tid til at se, hvordan ens nabo klarer sig og række ham en hånd, hvis det kniber.«

»Når du selv alt det, du siger der?« spørger jeg ham — noget vantro.

»Ikke altid lige godt,« indrømmer han, »men jeg stræber efter det.«

»Hvordan går det så med dit hverdagslige arbejde?« spørger jeg. »Mig synes, du kan have travlt nok med at nå alt det, du der nævner.«

»Mit arbejde,« siger Jakob fisker, og hans ansigt bliver så mildt — »mit daglige arbejde er aldrig gået så godt som efter denne min store forandring. Hver dag er mig en glæde, og for den takker jeg hver aften min Gud og Skaber.« — — — Men se, jeg — hr. pastor — jeg tvivlede stadig på en sådan forvandling, — og derfor drog jeg med fiskeren hjem for at høre mere om de ting og se med egne øjne hvordan. — Jeg blev der i tre dage — og jeg fornå glæden og rigdommen i hans fattige hus — både når han samlede sine egne og sang og bad med dem og for dem — — og når hans venner og naboer flokkedes i de trange stuer. Det var højtidstunder! Den stærke sang ligesom løftede både os og loftet, og Jakobs inderlige ord var os alle til hjælp og trøst. Da jeg igen rejste og sagde ham tak for alt godt, da gav han mig disse ord med på vejen:

»Per, min ven og min bror.

Dette vidunderlige at tro på Gud og leve sammen med ham

— det har andre hjulpen mig til, — — om jeg nu har haft lykke og velsignelse til at gi' dig en håndsækning, Per, da venter Vorherre af dig, at du går videre ud i alverden og hjælper dine brødre og søstre.« — —

— Og det har jeg da så gjort siden, hr. pastor — i al beskedenhed — ja, — men i en inderlig glæde — og i troen på, at jeg går Guds ærinde.

W.: (der under den lange tale har skiftet stilling og til sidst lytter betaget — piben er forlængst gået ud — — nu rejser han sig og går tænksom frem og tilbage på gulvet — — vender brat og resolut og går hen til skræderen — siger varmt — slået af den andens inderlighed) Det tror jeg også, du gør, Per — går Guds ærinde — — kan du glemme mine hastige ord?

Du har givet mig meget at tænke på! — — Vi to er ikke færdige med hinanden — jeg kommer ned til dig i morgen, Per.

Skr.: (trohjertet) Præsten skal da være så hjertelig velkommen (trykker hans hånd).

W.: Tak, Per.

(TÆPPE)

EFTERSKRIFT

Willemoes står som en fader for de vakte eller de hellige i hele Syd- og Østsjælland efter sin store forandring; sådan står der om ham. Han havde før været ven med biskop Mynster, der havde rost ham og sagt, at han havde en røst, der kunne sprænge hvælvinger. Nu kom de på kant, men det fandt Willemoes sig i. Hans forvandling var så stor, at han regnede sine leveår fra den aftenstund i 1837. Spurgte man ham senere: »Hvor gammel er De, pastor Willemoes?«, kunne man få svaret: »Tre år!« — »Fem år« o.s.v. og stå forbløffet tilbage, for forklaring fulgte ikke.

Min far var så god til at fortælle. Det er ham, der har fortalt mig om skræderen og præsten, og det gjorde han så levende, at jeg »oplevede« samtalen de to mænd imellem. Der sad den kloge, veltalende, rationalistiske præst og skulle rigtig køre skræderen til vands — og så gik det helt anderledes! Og min far fortalte videre: Engang havde Willemoes ærinde til amtmanden, som dengang boede på Lindersvold. Willemoes kørte med hest og vogn og havde sin kusk med. Da de to mænd er færdige, siger amtmanden: »Jeg tror, I skal skynde jer hjem, det trækker op til uvejr.« Willemoes og hans kusk kommer hurtigt til vogns og kører gennem alleen og landsbyerne Vindbyholt og Orup. Da de når Krageborg, er vejret over dem. Det er lyn og torden og styrtregn. »Du får dreje ind det første sted, vi når til,« siger Willemoes til sin kusk, og han gør det. De kommer i hus. Det er hos hjulmand, Kristian Levenhart Larsen, og der sidder de i aftenens og nattens timer, mens uvejret raser over dem. Og Willemoes fortæller. De hører om hans møde med skræderen og om alt det nye, han nu står i. »Jeg vendte mig,« siger han, »fra rationalismen til sand og levende kristendom, nu er jeg først rigtig blevet præst.« Husets folk sidder og lytter. Der er far og mor og en stor dreng, og drengen er lige så betaget som forældrene.

Dagen efter går hjulmanden til Tystrup. Der bor hans ven og arbejdsfælle, smeden Jørgen Isaksen. Til ham fortælles nattens hændelser. »Der faldt som skæl fra vore øjne, da han talte,« siger hjulmanden. »Vi kunne fatte og se ting, vi ikke før havde kunnet se.« Og disse to midaldrende mænd følte, at det var anden gang, Gud bankede på deres dør. Før nogen tid siden havde de haft besøg af Jakob fisker, og han havde talt dem til hjerte, akkurat som til skræderen, og de havde følt sig ramt af ordene, men usikre ved opfordringen til at gå videre ud i alverden Jakob havde da indbudt dem til en tur med ham hjem, og de var gået med, trods arbejde, kone og børn. De blev der i tre dage, og meget lysnede og dagedes for dem, men alligevel var de ikke klar til ved

hjemkomsten at føre det glade budskab videre. Nu kom Willemoes og hjalp dem over den sidste sten, og siden gik de hver søndag til Herfølge kirke. Der er lang vej. Hjulmandens søn, Lars, fulgte dem, og hans oplevelse ved det var så stærk, at han som 18årig sagde til forældrene: »Far og mor. Jeg har sådan en trang til at begynde her med vækkesesmøder, hvad mener I?« »Jamen, dreng dog,« sagde de, »det kan du da slet ikke, du er alt for ung, og du ved alt for lidt.« Men Lars holdt på sit, og søndagen efter talte de med Willemoes om det.

Præsten så glad på den unge mand og sagde: »Kære Lars. Det, at du er for ung, hjælper jo hver dag på, og — Hvad du ellers mangler, det hjælper Vorherre sikkert på. Gå du bare i gang!«

Det gjorde Lars. Først i sine forældres hjem, senere i sit eget, da han giftede sig og fortsatte sin fars arbejde som hjulmand.

Lars Kristiansen blev lægprædikant i sit hjem sogn, Rohlte, lige til sin død.

Willemoes samlede en stor menighed om sig. Det var folk fra sognet og også mange langvejs fra. Da han blev gammel, blev han blind. Han blev indlagt på Frederiks hospital i København, og der spurgte lægerne ham: »Hvor gammel er De, pastor Willemoes?« Han vendte smilende sit ansigt mod dem og svarede: »21 år!« Lægerne så til hverandre og rystede på deres kloge hoveder. De forstod ham ikke.

Willemoes døde 1858 og blev begravet på Herfølge kirkegård. Graven finder man endnu. En stor sten fortæller, at her hviler Joakim Godske Willemoes og hustru Ane Maria Quistgård.

Jeg har stået nogle gange ved den grav. Jeg stod der i 1958 med taknemmelighed i mit sind mod den mand, der havde givet så meget til min slægt og til så mange andre, og jeg tænkte: »Hvor er det godt, at vi mennesker kan give hinanden gaver, der varer helt til 100 år efter, vi har lukket vore øjne.«

